

EGGO

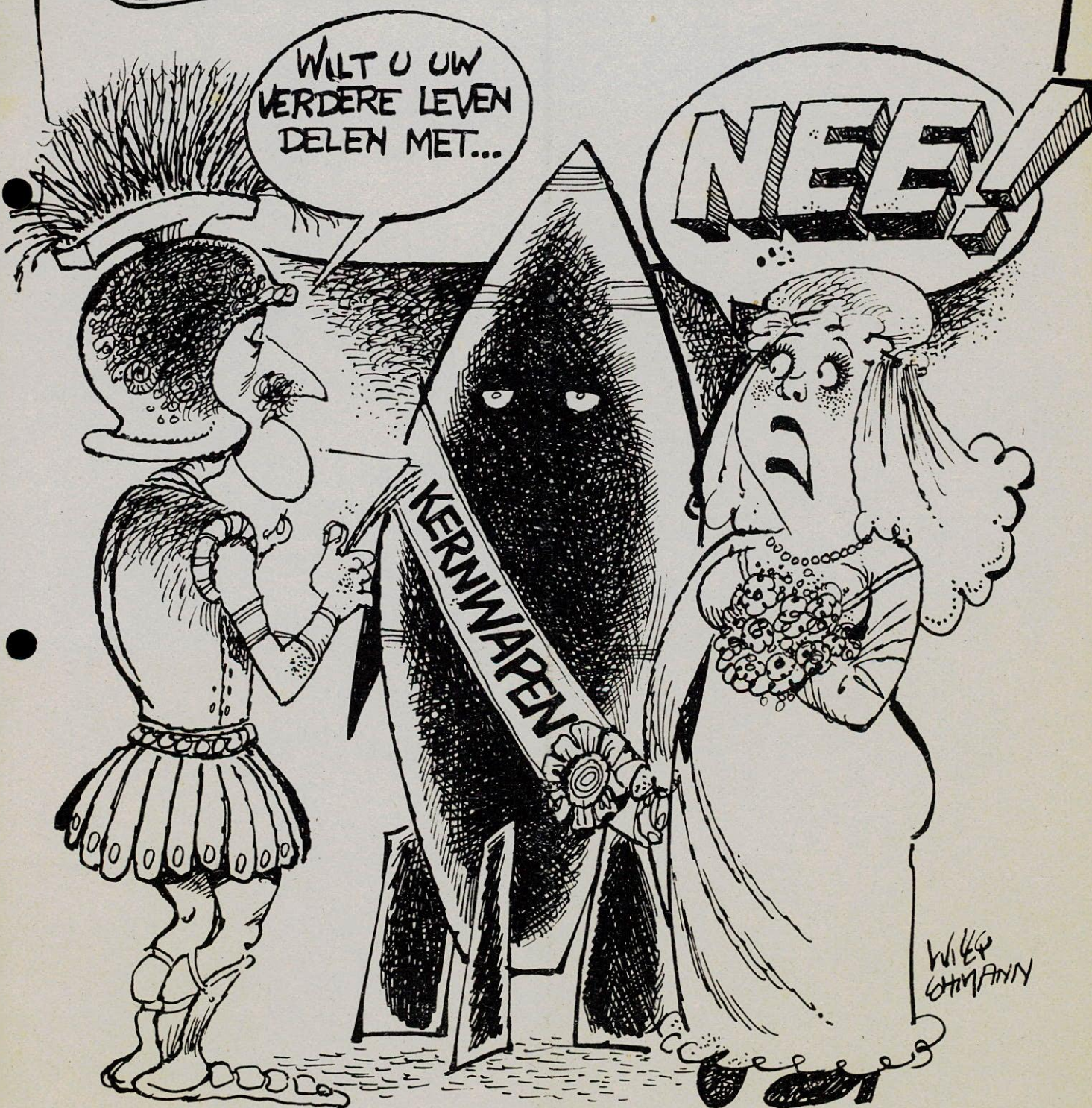
MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR
MILITAIREN
AUGUSTUS/SEPTEMBER 1980

WILT U UW
VERDERE LEVEN
DELEN MET...

NEE!

KERNWAPEN

WILLY
GIMANN

EGO

MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR MILITAIREN.

nr. 8/9 aug.-sept. 1980
19e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Joos Sinke (voorzitter),
Frank Spoelstra (sekr./eindred.),
Rob Buitenweg, Wim Heij,
Hans Schonk, Joost de Vries.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-2878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema,
Bert Brounts, Anton Constandse,
Sietse van der Hoek, Erik van der
Hoeven, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Leo van
Opzeeland, Rien Robijns, Jan Stoof,
Jeroen de Valk, Frans Wermer, Hans
van Wissen, Dick Zaal.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

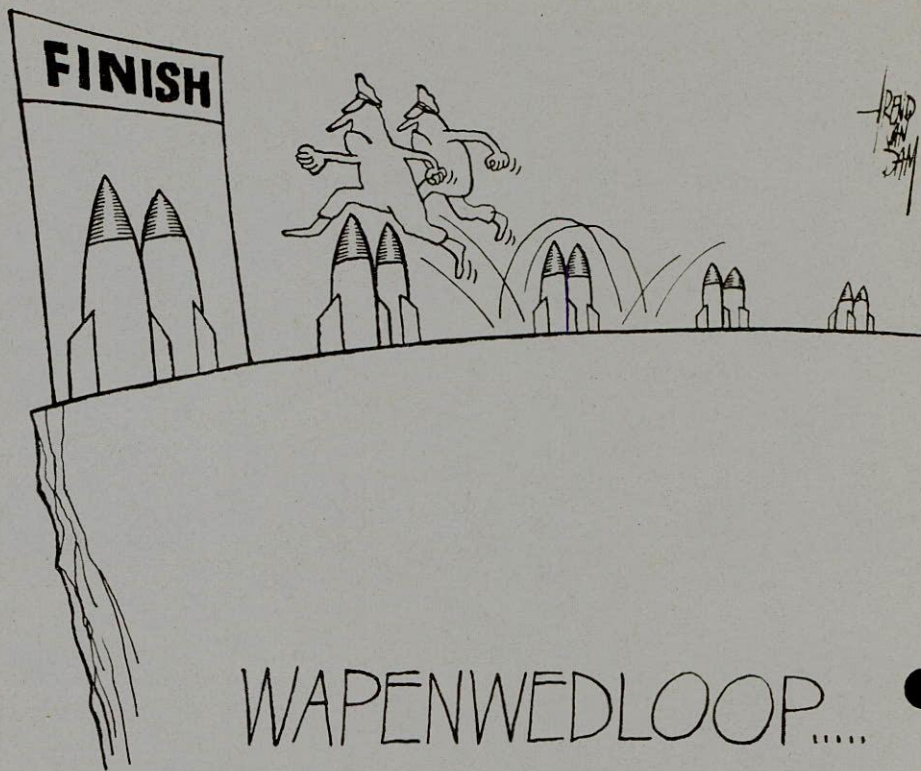
Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Hoe dienen we de vrede?	3
Verklaring Humanistisch Ver- bond over kernwapens	4/7
Berichten	7
De komende verkiezingen in West-Duitsland	8/9
Aktie Humanistisch Thuisfront	10
Chris Rohmann in HMT Ha- velte	11
Voetbalgekte en corruptie in vermakelijke film	12/13
Gesprek met dichter Wim de Vries	14/15
Geweldloos verzet	16/17
Sharp en de geweldloze actie	18/20
Popmuziek op een onbe- woond eiland	21
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzel	23

Vredesweeknummer en verklaring over kernwapens

Dit augustus/septembernummer van EGO is nogal wat „zwaarder” van inhoud dan gewoonlijk. Het is echter de laatste jaren een goed gebruik geworden, vindt de redactie, om ter gelegenheid van de vredesweek wat meer artikelen dan anders op te nemen, die om bezinning vragen. Per slot van rekening is EGO niet in de laatste plaats een hulpmiddel voor humanistische geestelijke verzorgers in de stimulering van gedachtenwisselingen tussen militairen tijdens de g.v.-uren.

Niet het minst in de vredesweekperiode richt deze bezinning zich veelal sterk op vraagstukken van oorlog en vrede, be- en ontwapening, gebruik van geweld, mogelijkheden van geweldloze actie, functies van de krijgsmacht e.d. Het gaat daarbij vooral om een veelzijdige benadering van de feiten en om van elkaar te ervaren hoe een ieder – burger zowel als militair – een eigen standpunt zoekt of meent te hebben gevonden.

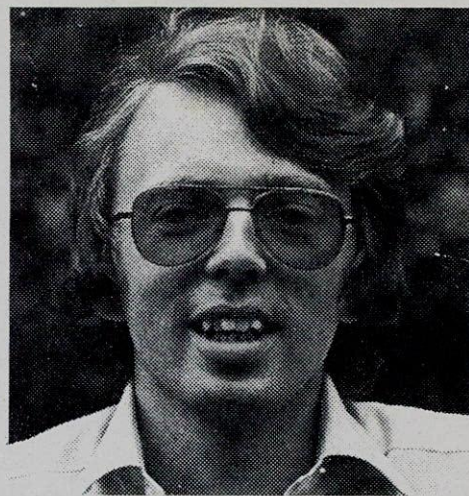
De genoemde vraagstukken zijn merendeels ook aan de orde in het hiernaast besproken rapport „Dienen wij de vrede?”, alsook in andere bijdragen in dit nummer. Voldoende aanknopingspunten voor discussie, dachten we.

Apart noemen we hier alleen nog de (op pag. 4 e.v. opgenomen) konsept-verklaring van het Humanistisch Verbond over de kernwapens. Op verzoek van het HV-kongres in mei '79 is een brede discussie gestart in de plaatselijke gemeenschappen van het HV over de discussienota inzake geweldsproblematiek. (We maakten hiervan melding in het vredesweeknummer van EGO precies een jaar geleden). Op basis van de vele schriftelijke rapportages van de discussieresultaten werd de konsept-verklaring opgesteld. Deze passeerde op 28 maart 1980 na enige wijzigingen het hoofdbestuur en werd op 31 mei jl. aangeboden aan de Verbondsraad. Daar werd met overgrote meerderheid (29 stemmen vóór, 2 tégen en 1 onthouding) de hoofdlijn van de verklaring aangenomen: afwijzing van zowel het bezit als het gebruik van kernwapens. Ook werd evenwel een commissie ingesteld, die de gehele tekst nog eens kritisch zou bezien en een nieuwe – eventueel slechts op detailpunten herziene – versie aanbieden aan de Verbondsraad van 13 september 1980.

EGO zal zijn lezers uiteraard van verdere ontwikkelingen op de hoogte houden.

Frank Spoelstra

Hoe dienen wij de vrede?

Eerder dit jaar hebben een aantal katholieke, protestantse en humanistische geestelijke verzorgers uit de strijdkrachten een rapport uitgebracht onder de titel „Dienen wij de vrede?” Na een „Inleiding en verantwoording” volgen een drietal hoofdstukken over „Hoe ontwikkelt zich de maatschappij?” „Welke is de rol van de krijgsmacht?” en „Welke functie heeft de geestelijke verzorging?”

Doelstellingen leger kritisch bezien

In het voorlaatste hoofdstuk onderscheidt het rapport 5 doelstellingen van ons leger, en bekijkt die kritisch. De eerste taak is militair: oorlogsvoering met massaal geweld (kernbewapening inbegrepen). Deze taak wordt door het rapport afgewezen, omdat hierdoor de mensheid niet verdedigd maar vernietigd dreigt te worden. De tweede taak is politiek: het voorkomen van oorlog door te dreigen met vernietigingswapens. Ook dit machtsevenwicht wordt afgewezen en daarvoor in de plaats moet iets worden gedaan aan de werkelijke oorzaken van conflicten. Als derde en vijfde doelstelling worden genoemd de politioneel-nationale (bijstandsverlening aan overheidsgezag) en de civiele (rampenbestrijding). Beide taken vindt het rapport aanvaardbaar, maar zouden beter door andere organisaties verricht kunnen worden (uitgebreide politie). Als vierde doelstelling wordt de politioneel-internationale genoemd (steunverlening aan de VN-vredesmacht), en alleen deze taak acht het rapport gerechtvaardigd.

Taak voor G.V. in vredestijd

Laat ik vooropstellen dat ik het een goede zaak vindt dat katholieke, protestantse en humanistische geestelijke verzorgers elkaar hebben weten te vinden in deze zaak van levensbelang. Het valt te hopen dat ook hun „achterlanden”, de kerken en het Humanistisch Verbond, elkaar weten te vinden in deze ethisch zo belangrijke zaak. Door het Interkerkelijk

Vredesberaad wordt veel verdienstelijk werk gedaan, maar het IKV is bepaald niet representatief voor geheel kerkelijk Nederland. Het Humanistisch Verbond gaat in zijn afwijzing van de kernbewapening veel verder dan de kerken. Daarom juich ik deze kontakten tussen geestelijke verzorgers zeer toe.

Ook vind ik het juist, dat niet alleen in oorlogstijd de geestelijke verzorging zich van haar verantwoordelijkheid bewust is. Het ligt vanuit humanistisch oogpunt voor de hand, dat geestelijke verzorging zich niet alleen beperkt tot individuele hulpverlening in noodsituaties, maar zich ook bezig houdt met vermijdbare maatschappelijke knelpunten die mensen ethisch klem zetten. De beroepscode voor humanistische raadslieden voorziet daar ook in (hoe dat bij katholieken en protestanten is weet ik niet).

Niet alle geweld af te wijzen

Naast deze lof heb ik echter ook een paar kritische kanttekeningen. Vanuit humanistisch oogpunt is geweld alleen maar te rechtvaardigen als door een geringer kwaad een groter kwaad vermeden kan worden. Hierop is ook de afwijzing van het gebruik van kernwapens gebaseerd: de vernietiging van de wereld kan niet als een geringer kwaad worden aangemerkt. Evenals het bezit van kernwapens: van bezit gaat pas een afschrikwekkende werking uit als de bereidheid bestaat er gebruik van te maken. Deze afwijzing van kernwapengeweld leidt niet vanzelf tot een afwijzing van alle geweld. Sommige humanisten zijn principieel pacifist, maar de meesten aanvaarden beperkte vormen van geweld als middel om erger te voorkomen. Je zou het kunnen vergelijken met de homeopathische geneeswijze: je gebruikt geringe hoeveelheden van een virus om daardoor anti-stoffen te laten ontwikkelen en het lichaam weerbaar te doen zijn voor een echte virus-aanval. Deze paradox (iets van het vijandige benutten om beter

weerbaar te zijn tegen de vijand zelf) past heel goed in de humanistische gedachtengang. Het gaat daarbij niet alleen om de goede bedoelingen (dus geen getuigenisethiek), maar ook om de vraag of de gevolgen overeenkomstig de bedoelingen zijn. Zo zal een politiemacht zoals wij die in Nederland kennen zorgen voor een geweldlozer samenleving dan één waarin het recht van de sterkste gaat overheersen.

Leger als vredesmacht

Politie en leger hebben tot taak de vrijheid van de zwakkere te verdedigen. Dat zo'n instrument wel eens wordt misbruikt, is nog geen reden om het af te schaffen, maar wel om het kritisch te volgen en te veranderen. Daarom juich ik dit rapport toe: niet omdat ik het eens ben met alle konklusies (ik acht meer taken voor het leger gerechtvaardigd), maar omdat het aanzet tot nadenken en bewustworden van ieders verantwoordelijkheid. Daardoor kan het leger hopelijk meer een vredesmacht worden (wat mij betreft ook nationaal) en gewerkt worden aan andere vormen van weerbaarheid (zoals geestelijke en geweldloze).

Geweld is (net zoals ziekte) van alle tijden. Dat is geen reden om je erbij neer te leggen, maar ook niet om te doen alsof het er niet meer zou zijn. Het gaat erom zodanige middelen te kiezen, dat de feitelijke gevolgen zo dicht mogelijk bij de bedoelingen liggen. Paradoxaal genoeg kan een leger de vrede beter dienen dan het afschaffen ervan zonder te kijken naar de gevolgen. Maar zo'n leger heeft dan wel kritische geestelijke verzorgers nodig, zoals degenen die dit rapport geschreven hebben.

Rob Tielman
(alg. voorzitter Humanistisch Verbond)

De eerste druk van „Dienen wij de vrede?” werd samengesteld in november 1979 en werd in maart 1980 uitgegeven door Studoc PGV – Huis ter Heide.

Een tweede ongewijzigde herdruk, aangevuld met een literatuurlijst, is uitgegeven door de Protestantse Stichting tot Bevordering van het Bibliotheekwezen en de Lectuurvoorlichting in Nederland, die daarmee aan de publikatie, vooral buiten de krijgsmacht, een bredere bekendheid en een ruimere verspreiding wil geven.

Besteladres: Publi-Vorm, Parkweg 20a, 2271 AJ Voorburg.

Prijs: f 5,80 per exemplaar, exclusief verzendkosten (korting bij grote aantallen.)

Bezit en gebruik kernwapens onaanvaardbaar

Hoofdbestuur in konsept-verklaring

Binnen het HV is en wordt nog steeds een discussie gevoerd over het oorlogsgeweld, m.n. over kernbewapening. Een discussie over vrede en een rechtvaardige samenleving is nooit afgerond. Steeds weer opnieuw zullen we moeten proberen in dialoog en communicatie met elkaar de eisen van vrede en rechtvaardigheid te onderkennen en ze vervolgens gestalte te geven. Binnen deze dialoog wil het HV, als resultante van de tot dusver in het Verbond gevoerde discussie, een standpunt t.a.v. bewapening, in het bijzonder over nucleaire bewapening, formuleren.

Het HV is een levensbeschouwelijke organisatie. Het standpunt van het HV is dan ook gegrond op levensbeschouwelijke, i.c. humanistische, en ethische overwegingen. Deze is de levensovertuiging, die probeert leven en wereld te begrijpen uitsluitend met menselijke vermogens, zonder een beroep te doen op een bovennatuurlijke openbaring. Het humanisme acht wezenlijk voor de mens zijn vermogen tot onderscheidend oordelen, waarvoor niets of niemand buiten hem verantwoordelijk kan worden gesteld.

Het humanisme gaat ervan uit dat de

mens binnen de afhankelijkheden van het bestaan zelf vorm kan en behoort te geven aan zijn leven en dat hij – in verbondenheid met zijn medemensen – zal streven naar de realisering van een samenleving, waarin vrijheid, gerechtigheid en verdraagzaamheid centraal staan. Daarbij geldt als kenmerkend de neiging alles wat zich aandient te onderzoeken op zijn houdbaarheid en de bereidheid zich naar normen van redelijkheid en zedelijkheid te verantwoorden.

Het humanisme benadrukt de principiële menselijke gelijkheid, die niet verhindert dat ieder zich naar zijn eigen aard ontplooit – integendeel ze éist die juist – maar wel dat de één de ander slechts als middel binnen zijn levensplan beschouwt. In een dergelijk mensbeeld is er geen plaats voor zedelijke erkenning van geweld op zich zelf. Geweld is immers in zich strijdig met de ideeën van principiële menselijke gelijkheid, verbondenheid en redelijkheid en maakt de ander tot een middel ten bate van een beoogd doel. Sommige humanisten wijzen geweld dan ook onder alle omstandigheden af. Volgens anderen kan geweld in

relatie tot waarden als leven, menselijkheid, vrijheid of rechtvaardigheid onder bepaalde omstandigheden ethisch aanvaardbaar zijn. Deze humanisten zullen situaties, die bedreigingen opleveren voor genoemde waarden in eerste instantie proberen op te heffen door geweldloze communicatie met diegenen, die deze situaties veroorzaken. Maar als er sprake is van een feitelijke gewelddadige bejegening en van een directe onmiddellijke bedreiging van leven, menselijkheid, vrijheid of rechtvaardigheid, is volgens velen een beheerst gebruik van geweld verantwoord. Dan kan geweld erkend worden als het kleinere kwaad, dus als een middel dat toegepast kan worden om groter kwaad te vermijden. Daarbij zijn de volgende overwegingen van belang:

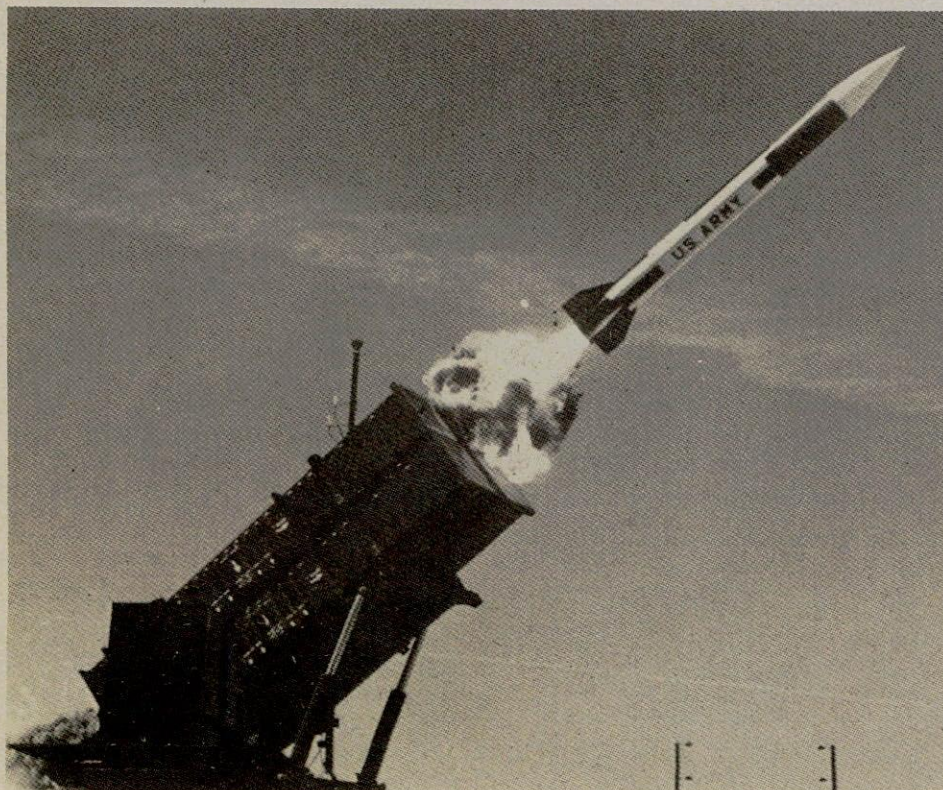
Als geweld wordt gebruikt zal zo snel en zoveel mogelijk ruimte moeten worden gekreëerd om de verbroken communicatie te herstellen. De uitoefening van geweld zal steeds onder kritiek moeten staan: zijn er andere middelen voorhanden dan wordt daarmee een grens gesteld aan de geoorlooftheid van het geweld. Is het geweld ook niet meer te beschouwen als het kleinere kwaad dat dient als middel om groter kwaad te vermijden, dan is daarmee de grond voor de rechtvaardiging van het geweld vervallen. Dat vraagt om een permanente kritische beoordeling van de uitoefening van het geweld en het doel dat daarmee wordt gediend.

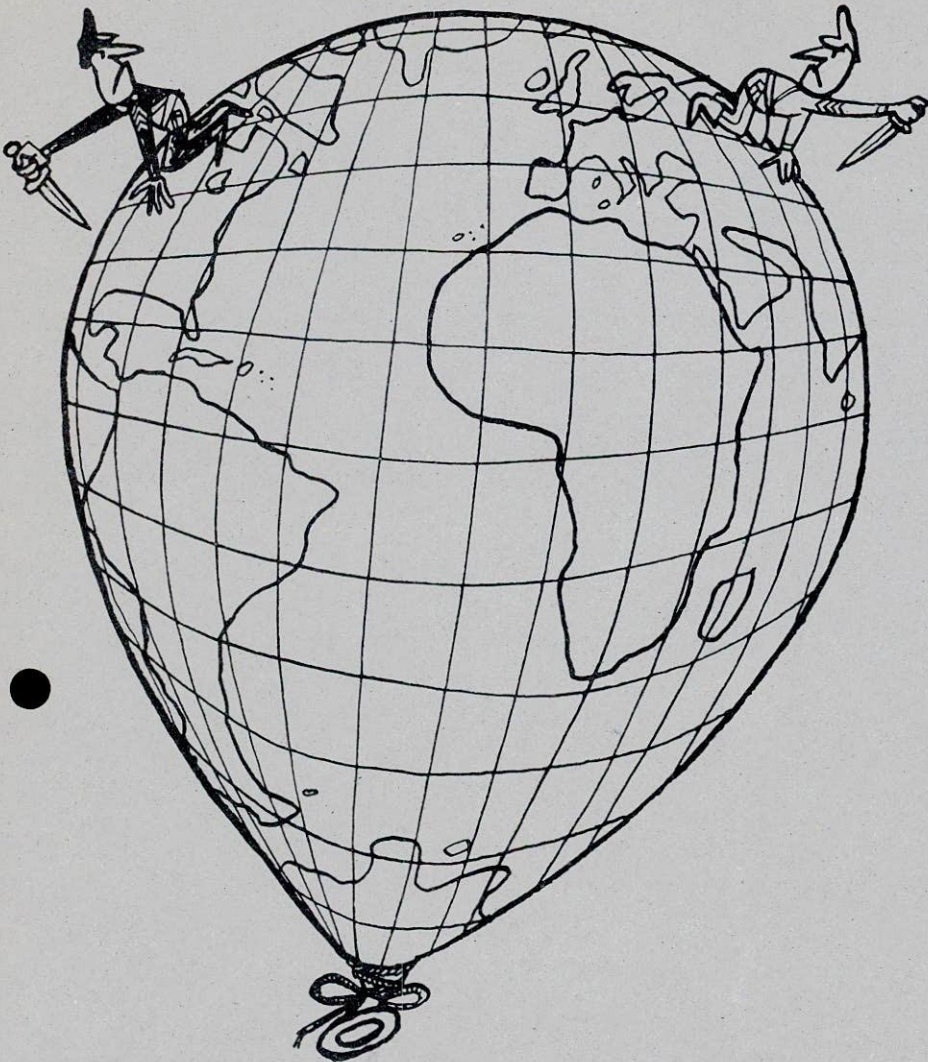
Bij de uitoefening van beheerst geweld zullen mensen zich bewust moeten zijn van de eigen dynamiek van het geweld.

Geweld roept tegen-geweld op, waardoor het zichzelf bestendigt en steeds meer menselijk leed veroorzaakt.

Geweld vindt een goede voedingsbodem in een sfeer van ongelijkheid en in een onrechtvaardige maatschappelijke structuur. Indien niet geremd, zal het geweld op zijn beurt ongelijkheid en onrechtvaardigheid bestendigen.

Het beïnvloedt ook diegenen die het geweld hanteren. Geweld vergiftigt het bewustzijn van hen die het toepassen, ontnemt hen een juist inzicht in de maatschappelijke werkelijkheid en de mogelijkheid menselijke relaties aan te gaan of te onderhouden. Daardoor maakt het hen rijp voor het hanteren van meer geweld.

Het geweld ondergraaft het aanvankelijke ideële doel. Het is immers niet mogelijk doel en middel van elkaar los te maken. In het middel manifesteert zich het doel en ieder middel werkt in het doel door.

Binnen de dynamische structuur van het geweld en de daarmee korrelerende maatschappelijke en intermenselijke verhoudingen wordt in steeds ernstiger mate de mens als middel beschouwd.

Humanisten zullen, zich baserend op principiële menselijke gelijkheid, en strevend naar een samen leven in menselijkheid, rechtvaardigheid en verdraagzaamheid, steeds weer de bestaande maatschappelijke verhoudingen en structuren kritisch beoordelen, alsmede – indien geweld wordt gebruikt of met geweld wordt bedreigd – zowel de beoogde doelen als gehanteerde middelen op hun roedbaarheid toetsen. Dit vraagt van ons ook een oordeel over de huidige wereldsituatie waarin grote nachtsblokken met kernwapens dreigend tegenover elkaar staan.

Kernwapens hebben, indien ze worden gebruikt, een fatale, catastrofale en onherroepelijke uitwerking op de leefbaarheid van de wereld en de levensmogelijkheden van mens, plant en dier. Ook de tactische mini-wapens met kernlading, die slechts op een beperkt terrein hun vernietigingskracht uitoefenen en neutronen-bommen hebben ten gevolge van de radioactieve straling en/of fall-out dodelijke en verminkende gevolgen voor het leven. Bovendien zal het gebruik van deze „kleinere” of „schonere” wapens leiden tot de inzet van de alles vernietigende strategische wapens.

Atoomwapens vernietigen of verminken mensen, waarbij het niet meer mogelijk is onderscheid te maken tussen burgers en militairen. Het gebruik van deze geweldsmiddelen zal ook de mogelijkheid van het voortbestaan van de mensheid tot een minimum reduceren. Slechts een onmenselijke wereld zal de uitkomst van een kernoorlog zijn. De uitoefening van geweld met kernwapens

kan dan ook niet worden beschouwd als het kleinere kwaad dat de totstandkoming van een groter kwaad kan tegenhouden. Als zodanig is het gebruik van kernwapens ethisch onaanvaardbaar.

Het bezit van nucleaire wapens wordt veelal verdedigd op grond van hun veronderstelde oorlogvoorkomende werking. Een volstrekt pacifisme zal ook het bezit van dergelijke wapens als ethisch verwerpelijk afwijzen. Voor ons rijst de vraag of het bezit van kernwapens in het kader van de realisering of handhaving van menselijke of maatschappelijke waarden beschouwd kan worden als het kleinere kwaad dat uitgeoefend wordt om het grotere kwaad, verlies van die waarden, te keren.

Er is een proces van wederzijdse beïnvloeding tussen het bezit van kernwapens en de huidige wijze van omgang van de volken met elkaar, die gekenmerkt wordt door angst en vijandschap en die mogelijkheden voor verdere ontplooiing van de mensheid ernstig blokkeren. Niet alleen leiden die angst en vijandschap tot het verbeteren en vermeerderen van nucleaire wapens, maar het bezit van deze wapens legitimeert en versterkt ook weer gevoelens van angst en vijandschap.

Niet alleen voor de verhouding tussen de volken heeft het bezit van kernwapens een funeste invloed. De aanwezigheid van dergelijke wapens tekent ook de samenleving waarbinnen ze zich bevinden. De mensen binnen zo'n maatschappij groeien op in een geloof dat allesvernietigend geweld een adequaat middel is om voorkeuren te realiseren. Een rechtvaardiging van dergelijk geweld is dan te vinden in de overtuiging dat de eigen voorkeuren meer superieur zijn dan die van anderen. Het humanisme wil groepsdenken en elitairisme doorbreken en streven naar een

pappie wat deed jij toen 't
nog vrede was

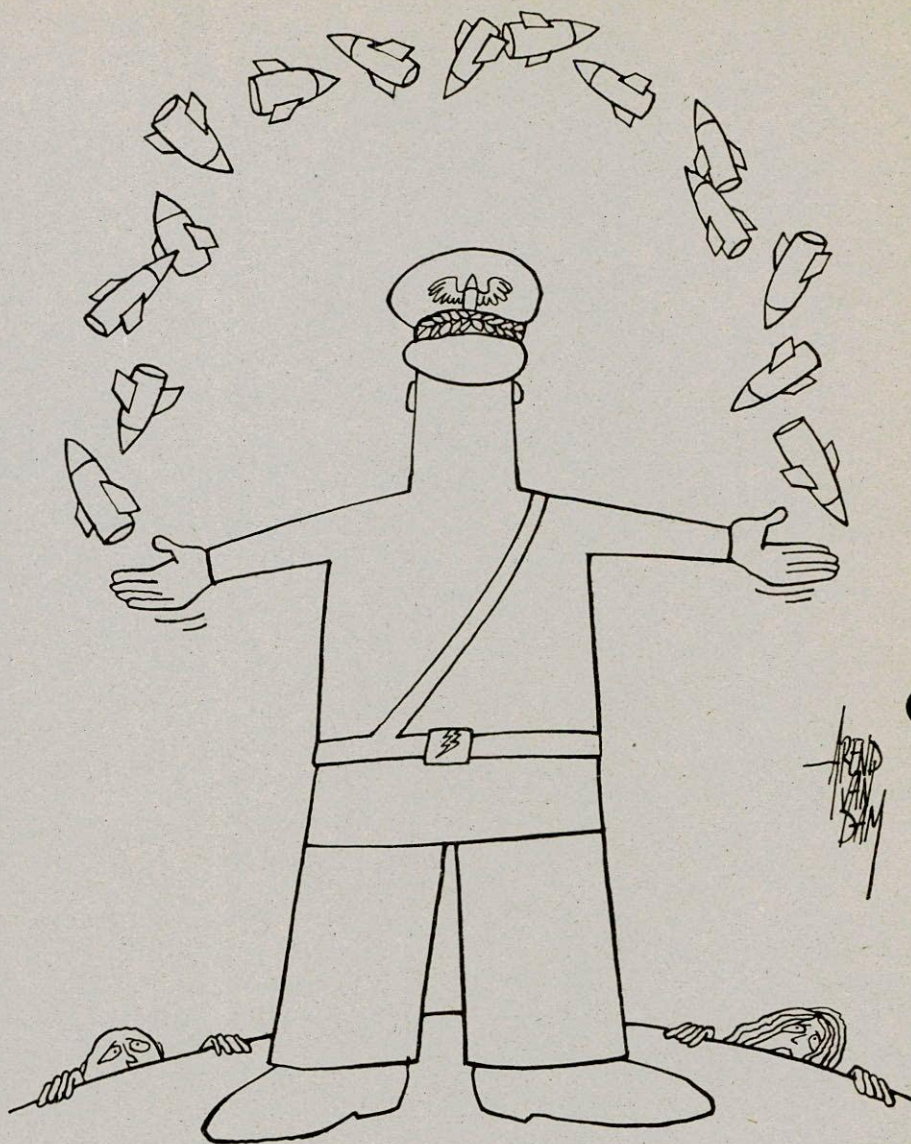
redelijke verstandhouding der volken die gebaseerd is op gelijkwaardigheid en verbondenheid. Tot op heden heeft een directe konfrontatie met kernwapens tussen de NAVO en het Warschaupact niet plaats gevonden. Maar het is niet onmogelijk dat de wederzijdse haatgevoelens elders in de wereld tot oorlogen hebben geleid, waarbij de twee statenblokken weliswaar niet officieel partij waren, maar waarbij ze wel een belangrijke rol hebben gespeeld.

Daarnaast is de vaststelling, dat tot op heden geen rechtstreeks treffen tussen NAVO en Warschaupact heeft plaatsgevonden, geen garantie dat zulks ook in de toekomst vermeden kan worden.

De aandacht moet hier worden gevestigd op nieuwe ontwikkelingen op nucleair gebied. De grote voorraad vernietigingskracht aan beide zijden leidde wellicht aanvankelijk tot een situatie van afschrikkingsevenwicht, waarin kernwapens niet konden worden gebruikt, omdat elke vernietiging een nieuwe vernietiging uitlokt. De atoomdrempel is verlaagd door de ontwikkeling van tactische atoomwapens, kleine kernwapens, die op het slagveld moeten worden gebruikt. Inzet van deze kleinere wapens zal sneller worden overwogen dan de inzet van strategische kernwapens. Dit zal nucleaire reacties van de andere kant uitlokken, hetgeen gemakkelijk zal kunnen eskaleren tot een totale vernietiging. Het maken van een moreel onderscheid tussen het gebruik van kernwapens en het bezit ervan om ermee te dreigen wordt nog meer bemoeilijkt door het feit dat het zinloos is met deze wapens te dreigen als die dreiging niet gepaard gaat met een daadwerkelijke bereidheid om ze te gebruiken. De mogelijkheid om dit onderscheid te maken wordt verder ondergraven door de volgende overwegingen:

Het bezit van kernwapens houdt in feite een perfektioneringsspiraal in stand die leidt tot het ontwikkelen van weer nieuwe technieken en militaire strategieën om er toch een effectief gebruik van te kunnen maken.

De toename van het aantal kernwapenstaten, de differentiatie in de wapens t.g.v. nieuwe technologische ontwikkelingen en de daaruit voortvloeiende militaire konsepten,

vergroten het risico dat er, met name ook door misverstand of een toevallige samenloop van omstandigheden, een konflikt met desastreuze afloop uitbreekt. Het bezit van kernwapens zal een ondermijnende invloed hebben op het democratisch gehalte van een staat. Voorkomen moet worden dat radio-actief materiaal in „onbevoegde” handen geraakt. Een strakkere controle op de handel en wandel van burgers zal het gevolg zijn. Deze zal diktatoriale of totalitaire vormen kunnen aannemen en aldus een bedreiging vormen voor de ontplooiingsmogelijkheden van het individu. Het streven om via het bezit van kernwapens de democratische rechtsstaat uit handen van een totalitair regiem te houden slaat aldoende in zijn tegendeel om.

De opdeling van de wereld in elkaar vijandige machtsblokken die elkaar met kernwapens dreigen verhindert niet alleen de ontwikkeling van de tot die blokken behorende volken en individuen. Ze belemmert met name ook de ontwikkeling van arme landen en houdt een situatie in stand waarin velen door ondervoeding omkomen. De verhouding tot die landen wordt niet zozeer bepaald door solidariteit, maar ze staat in het

teken van de relatie tussen de grote machtsblokken, die juist door het bezit van alles-vernietigende kernwapens zo doortrokken blijft van vooroordeel, argwaan, angst en vijandschap.

Via die ontwikkelingslanden voeren de grote machten hun strijd. Ze gebruiken die landen als een middel voor hun machtspolitiek. Bovendien zijn de kosten van de kernwapenwedloop dusdanig hoog, dat de machtsblokken daarvoor aanspraak moeten maken op kapitaal, kapitaal-goederen en natuurlijke hulpbronnen, die daardoor buiten bereik van de ontwikkelingslanden blijven. Het bezit van kernwapens belemmert dus ook de ontplooiingsmogelijkheden van arme landen, hetgeen strijdig is met de eisen van solidariteit en medemenselijkheid. Op grond van al het bovenstaande zijn wij van mening dat niet alleen het gebruik, maar ook het bezit van kernwapens ethisch onaanvaardbaar is.

Ons land en ons volk dienen niet te worden betrokken bij of medewerking te verlenen aan het tot stand komen, produceren, transporteren, opslaan of het gebruik van kernwapens of onderdelen daarvan.

Wij dringen er op aan dat eventueel reeds aanwezige betrokkenheid of reeds verleende medewerking op afzienbare termijn wordt afgebouwd, ook indien andere (NAVO- of Warschaupact-)landen een terugdringen van kernwapens in deze zin nog niet overwegen. Terugdringing van de rol van kernwapens zal ook moeten blijken uit het afnemen van het aantal overbrengingsmiddelen dat tweezijdig geschikt is, dus tevens voor nucleaire doeleinden bruikbaar is.

Daarnaast zijn wij van oordeel dat Nederland alles in het werk dient te stellen opdat ook internationaal de rol van kernwapens wordt teruggedrongen. Eenzijdige stappen t.z.v. de vermindering van atoomwapens kan een proces op gang zetten waarbij de bewapeningsspiraal wordt omgebogen en waarbij in de verhouding der volken een omslag ontstaat. Hierbij zijn risico's niet geheel uit te bannen. Echter, de huidige situatie is niet slechts ethisch onaanvaardbaar te noemen. Ze is ook doordrongen van grote risico's voor de veiligheid, zoals uit het voorgaande blijkt.

Het bezit van nucleaire wapens heeft een funeste invloed op de menselijkheid van de nationale en internationale samenleving. Veel risico's worden niet onderkend, of door onbekendheid met de gevolgen van het gebruik of het bezit van kernwapens, of – indien men er wel mee bekend is – door verdringing van de dan ontstane gevoelens van angst en onveiligheid.

De reacties op eenzijdig genomen stappen zullen nauwkeurig moeten worden bezien om te controleren of de werkelijke gevolgen in overeenstemming zijn met de bedoelingen. Verbanning van kernwapens mag evenwel niet leiden tot het opvoeren van konventionele bewapening. Ook deze kan in zijn uitwerking afgrijsselijke vormen aannemen. Men mag daarom niet berusten in de aanvaarding van de oorlog als politiek middel. De oorzaken van de oorlog in de vorm van belangentegenstellingen en nachtstegenstellingen en van maatschappelijke, psychische en geestelijke factoren dienen te worden aanpak. Het aksepteren van georganiseerd geweld als onvermijdelijk of noodzakelijk middel om politieke of maatschappelijke conflicten op te lossen, is naar onze mening geen anzelfsprekendheid.

Konflikten zijn onvermijdelijk, maar ze zullen moeten worden overbrugd door de menselijke redelijkheid, gelijkheid en verbondenheid.

—We moeten streven naar een samenleving, waar ruimte is voor de ontvlooiing van ieder individu, iedere groep en ieder volk, die niet preten-eren de absolute waarde in pacht te eppen, maar die op elk nivo elkaar een sfeer van gelijkwaardigheid en ktiieve verdraagzaamheid bejegenen.

Nederland en de mensenrechten in de derde wereld (Hivos discussieproject)

Het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (HIVOS) start in september 1980 een discussieproject over sociale, economische en culturele mensenrechten in de derde wereld. In dit project wordt met name aandacht besteed aan de vraag hoe wij vanuit Nederland kunnen meewerken aan verwezenlijking van deze rechten. HIVOS zoekt gespreksgroepen die enkele avonden (gedacht wordt aan 2 tot 4) in het najaar aan dit onderwerp willen wijden.

Begin september verschijnt de HIVOS-brochure „Nederland en de mensenrechten in de derde wereld”. Deze brochure bevat overzichtelijke achtergrondinformatie en een aantal discussiestellingen waarover door de gespreksgroepen kan worden gediscussieerd.

Voor degenen die in hun eigen groep of afdeling een gespreksgroep willen starten of die zelf als discussieleider willen optreden, organiseert HIVOS in vijf plaatsen regionale voorbereidingsavonden, en wel in:

Rotterdam, 16 september, Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48.
Deventer, 18 september, „De Pelikaan”, Brink 86,
Eindhoven, 23 september, „De Vest”, Stationsplein 7,
Amsterdam, 24 september, Victoria Hotel, Damrak 1,
Meppel, 25 september, vormingscentrum „De Alef”, Tulpenstraat 1.
Alle avonden beginnen om 19.45 uur.

U kunt de HIVOS-brochure „Nederland en de mensenrechten in de derde wereld” bestellen door f 7,40 (incl. porto) over te maken op giro 716000, t.n.v. HIVOS, Beeklaan 387, Den Haag, m.v.v. „brochure mensenrechten”. Begin september krijgt u deze brochure dan toegezonden en wordt u tevens op de hoogte gehouden van het verdere verloop van het discussieproject.

Uitvoeriger informatie, nadere inlichtingen, opgaven voor gespreksgroepen e.d. bij één van de HIVOS-vormingswerkers: Gera Breebaart, Pieter de Hoogh of Pieter van Veenen.
Telefoon 070 – 636907.

Vijfde HV-jongerenweekend

12, 13 en 14 september a.s. wordt op het 17e eeuwse kasteel Well (bij het dorpje Well in Noord-Limburg) het 5e Humanistisch Jongerenweekend gehouden. Voor inlichtingen kun je 's avonds bellen: Hans: 020 – 847414. Frank: 030 – 331187. Freek: 070 – 520437. Rob: 040 – 522012. En Ellie: 010 – 348801.

nog even en ook de uniformen zijn van splijtstof

De komende verkiezingen in West-Duitsland

Op 5 oktober worden er in de West-duitse Bondsrepubliek verkiezingen gehouden voor de zogenaamde Bundestag, het parlement. Van de uitslag zal afhangen, welke partij of partijen een regering zullen vormen, en daarbij gaat het dus om de toekomstige eerste minister, in Bonn genaamd „bondskanselier”. Dat is op het ogenblik de socialist Helmut Schmidt. Als hij verliest, als de christen-democraten winnen, dan wordt de nieuwe kanselier Franz Josef Strauss.

De strijd zal dus gaan tussen deze twee politici, zij zijn de zinnebeelden voor de tegenstellingen. De uitslag staat zeker niet vast, maar in augustus (het begin van de verkiezingscampagnes) werd aan Schmidt meer kans gegeven. Overigens zal het resultaat van de stemmingen minder gewicht in de schaal leggen dan men zou denken. Een aantal sociale en politieke verhoudingen is tamelijk stabiel, wie er nu ook kanselier zou worden. Maar als opinie-onderzoek over de situatie zal de uitslag wel van betekenis zijn.

Een stabiele staat

Allereerst iets over West-Duitsland. De Bondsrepubliek is in 1949 geschapen door de westelijke bezetters (de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk) en sindsdien onder de hoede gebleven van de Amerikanen.

Dezen hebben er tweehonderdduizend soldaten liggen, die samen met een half miljoen duitse militairen de republiek maken tot een bastion van het Westen. Nu staat sinds 1958 vast, dat een oorlog in Europa een oorlog met kernwapens zal worden, en wat dit betreft hebben de Verenigde Staten het opperbevel geheel in handen.

Alle zogenaamd „taktische” kernwapens, die straks vervangen zullen worden door veel verder-reikende raketten, zijn in Amerikaanse handen, en daarover hebben de Duitsers niets te zeggen. Of een oorlog zal worden gevoerd, en hoe, is een zaak van de Verenigde Staten. Die hebben ook volledige vrijheid van beweging voor hun troepen, hun kernwapens en hun geheime diensten. Er kan dus inzake de militaire situatie niets veranderen. De socialist Helmut Schmidt heeft deze aanvaard, en Strauss is er geestdriftig vóór. De Bondsrepubliek is de eerste en

machtigste bondgenoot van Amerika in Europa.

Wat het binnenlandse systeem aangaat is er ook geen ruimte voor verandering. Het is kapitalistisch (al noemt Schmidt zich dan ook socialist) en het wordt beheerst door de zeer grote, multinationale ondernemingen van staal, metaal, chemie, auto's, machines, enz. Ze zijn door Schmidt zeer gerespecteerd, en eigenlijk ook door de vakbonden, die er contracten mee afsloten. En men kan zich niet voorstellen, hoe iemand als Strauss die samenwerking tussen ondernemers en werknemers beter zou kunnen regelen. De socialistische

partij (SPD) heeft in de deelstaat Noordrijnland-Westfalen in de maand mei een grote overwinning behaald, omdat de keuze duidelijk werd gesteld: Strauss of Schmidt. En Schmidt won.

Er waren twee oorzaken voor twijfel aan de overwinning van Schmidt in de gehele Bondsrepubliek. Zeer waarschijnlijk zal hij in oktober geen volstrekte meerderheid behalen. De SPD regeert nu sinds 1969 al met de liberalen in de Bondsrepubliek. Maar in Noordrijnland-Westfalen haalden die liberalen net niet de vijf procent, nodig om in het parlement vertegenwoordigd te zijn. Als ze ook in de hele republiek in oktober beneden die vijf procent blijven, zullen ze in het parlement (de Bondsdag) niet vertegenwoordigd zijn en geen bondgenoten kunnen wezen van de socialisten der SPD.

Een tweede probleem vormt de deelneming aan de verkiezingen van de zogenaamde „Grünen”, die in de deelstaat Noordrijnland-Westfalen drie procent van de stemmen haalden. Ze zijn tegen kern-energie, tegen atoombommen, tegen vervuiling

Verantwortung für unseren Staat

van het milieu. Ze hebben geen of weinig kans om in het parlement te komen, maar aan wie zullen ze stemmen ontnemen? Deze onzekerheden zijn er dus wel. Maar de SPD van Schmidt staat vrij sterk.

Wie is Strauss?

Als men spreekt van de duitse christen-democraten moet men bedenken, hun fractie in de Bondsdag bestaat uit twee elementen. Daar is de groep van de Beierse Christen-Socialen, en hun leider is Strauss, in München ook de gewestelijke premier. Het merkwaardige nu is, dat hij is gekozen tot lijststaandevoerder door de hele fractie, die voor driekwart bestaat uit christenen van de overige deelstaten. Die Beierse Strauss (dat woord betekent: ruiker, maar ook struisvogel) heeft zo'n indruk gemaakt op alle rechtse kringen, dat hij hun symbool is geworden. De man was in de oorlog een officier, die zeer trouw bleef aan Hitler; hij is anti-communistisch zonder weerga; hij is de minister van oorlog geweest, die de herbewapening van West-Duitsland na 1955 op poten heeft gezet. Hij is zeer autoritair, en heeft in 1975 in een rede voor partijgenoten gezegd, dat hij een politiestaat zou instellen. „Als wij aan de macht zijn maken we zodanig schoon schip, dat voor de rest van deze eeuw niemand van de rode bandieten het meer aandurft, nog een bek open te doen”. Wat zijn bui-

tenlandse beleid aangaat zou hij streven naar het bezit van eigen duitse kernwapens. En dan wou hij de Russen een ultimatum stellen, opdat ze Oost-Duitsland en Tsjechoslowakije zouden verlaten, omdat ze anders door westerse atoombommen vernietigd zouden worden. Nu zijn het de Amerikanen, die daarover in werkelijkheid beslissen, maar als die eens agressief zouden worden (bijvoorbeeld met een president als Reagan) dan weten ze dat ze op Strauss kunnen rekenen.

Schmidt voorzichtiger

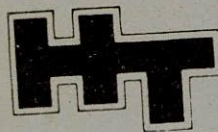
Daarbij vergeleken is Schmidt een voorzichtig man. Hij heeft de economische akkoorden en de handelsverdragen met Oost-Duitsland en de Sowjet-Unie nog dit jaar vernieuwd en uitgebreid. De Sowjet-Unie zal enorm veel aardgas leveren aan West-Duitsland (veertig miljard kubieke meter per jaar) en Bonn zal die transactie financieren door twintig miljard mark krediet te geven voor de aanleg van het vereiste buizenstelsel, dat in West-Duitsland wordt vervaardigd. Straks zal de Bondsrepubliek dertig procent van haar energie uit Siberië krijgen. Het lijkt gekkenwerk, om dan tegelijk elkaar te bedreigen met een vernietigende kernoorlog, maar zo redeloos is de grote politiek. Schmidt onderhandelt in elk geval. Strauss dreigt met oorlog, om Oost-Duitsland weer aan te hechten bij de Bondsrepubliek.

Het lijkt er intussen op dat in oktober Schmidt (al of niet met de liberalen) weer kanselier zal worden: trouw aan Washington, maar toch bezorgd om de economische positie van zijn eigen land. Zou daarna in de Verenigde Staten president Carter worden herkozen, dan blijft de situatie vrijwel gelijk.

Een combinatie van Reagan met Strauss zou de spanningen hoger opvoeren, en vooral de wedloop in bewapening nog erger maken. De vele jonge kiezers hebben voor de helft in Noordrijnland-Westfalen voor Schmidt gekozen, voor kans op vrede, zoals zij het zagen. Maar er kunnen in oktober allerlei factoren zijn, die aan Strauss een kans geven, wat zeer te betreuren zou zijn. Er is geen sprake van een „omverwerping van bondgenootschappen”, maar wel van meer of minder spanning in Europa.

Anton Constandse

*wie houdt – als Carter
slaapt – de vinger aan de
pols*

Nieuw adres
Den Texstraat 5 A
1017 xw Amsterdam
tel. ongewijzigd 250791

HUMANISTISCH THUISFRONT

Stichting Humanistisch Thuisfront - Stichting Militaire Tehuizen van het Humanistisch Thuisfront

Centraal Bureau:
Weteringschans 251, Amsterdam-C.
Telefoon 020 - 25 07 91
Postgiro H.T. 52 36 34
Postgiro M.T. 20 5 40
Gem. Giro A'dam H.T. H 63 64
Bank: Hollandse Koopmansbank
Lippmann Rosenthal N.V. Amsterdam

Nummer:

Datum: 5 aug. 1980

Aan de lezers van EGO

Beste lezers van EGO,

Als U deze brief onder ogen krijgt is het alweer september. Dat is van oudsher, al meer dan 30 jaar de maand, waarin het Humanistisch Thuisfront een dringend beroep doet op alle leden en sympatisanten van het Humanistisch Verbond om het aan de broodnodige kontanten te helpen.

In vroegere jaren gingen ijverige leden van het Humanistisch Verbond in deze maand met kollektbussen de straat op. Zo zijn met dubbeltjes, kwartjes, guldens en misschien een enkele rijksdaalder de basisbedragen bijeengebracht, die het Hum. Thuisfront in staat stelden de Humanistische Militaire Tehuizen te bouwen en in stand te houden.

De tijd van de kollektbussen is voorbij. Met geen stok krijg je nog mensen de straat op om voor het goede doel te bedelen. Liever grijpt men wat dieper in de eigen portemonnee. Volkomen begrijpelijk.

Alleen de geldstroom is verminderd; in ieder geval in verhouding tot de kosten. Een paar jaar geleden moest ik zelfs op deze plaats de noodklok luiden. Het gevaar dreigde, dat we het werk moesten stopzetten. Het werk, dat eens met zoveel moeite en inspanning was begonnen in een voor ons humanistische weerbarstige sektor van het maatschappelijk leven.

Gelukkig is de ergste nood voorlopig voorbij. Het direkte gevaar is overwonnen, als we tenminste kunnen blijven rekenen op onze vrienden. Onder die vrienden wil ik ook graag de regelmatig bezoekers van onze H.M.T.'s en de lezers van EGO rekenen. U begrijpt, waarom het te doen is.

Het gironummer: 20540 t.n.v. de Stichting Militaire Tehuizen van het Humanistisch Thuisfront.

Bij voorbaat mijn hartelijke dank!

Seine van de Belt

Voorzitter Hum. Thuisfront.

Chris Rohmann in H.M.T. te Havelte

Een optreden van de Amerikaanse gitarist/componist, omlijst met quadrafonische geluidswaergave, opgenomen achtergrondeffecten en een projectie van ruim 200 dia's op donderdagavond 25 september a.s. in het H.M.T. te Havelte.

Chris Rohmann is een Amerikaanse zanger, tektschrijver, componist, gitarist, die zijn voornamelijk eigen songs met zijn gitaar begeleidt. Als muzikaal leider van een New Yorks theatergezelschap – componist van de top-10-hit „Funky Moped” van Jasper Carrot – en als folkzanger, is hij een veelgevraagd artiest op festivals en in clubs en concertzalen, met een inmiddels op 2 L.P.'s vastgelegd repertoire.

Technicolor Dreams

„Technicolor dreams” is de persoonlijke, kleurrijke visie op de Verenigde Staten van Amerika door Chris Rohmann. Geestig, nostalgisch, satirisch, het is een informele rondtoer door de Amerikaanse cultuur, zowel in het verleden als in het heden. Vanuit een sympathiek gezichtspunt, maar niet zonder kritiek, lichthartig doch nuchter.

„Technicolor dreams” is een nieuw soort muziektheater. Het is een combinatie van life-optreden, opgenomen achtergrondeffecten, quadrafonische geluidswaergave en een projectie van ruim 200 dia's, gebaseerd op de liedjes en het komische en onderhoudende aan elkaar praten van Chris Rohmann.

De première van „Technicolor dreams” vorig jaar op het Edinburgh Festival kreeg lovende kritieken en een onderscheiding voor de meest originele omlijsting, uitgereikt door de vooraanstaande Schotse krant „the Scotsman”.

Wie is Chris Rohmann

Willen we meer weten van Chris Rohmann, dan moeten we teruggaan naar 1965, in welk jaar hij in Engeland zijn carrière begon en vol goede moed langs de folkclubs trok met zijn grote selectie Amerikaanse folksongs.

Harvey Andrews, een van Englands bekendste folksongschrijvers, raakte nogal gecharmeerd van deze sympathieke Amerikaan en vroeg Chris om samen met hem een duo te vormen. En onder Harvey's invloed ontwikkelde Chris zich tot een getalenteerd componist. Een oproep om dienst te

doen in Vietnam gooide echter roet in het eten. Het lucratieve platencontract moest worden afgezegd en het duo werd ontbonden. Als dienstweigeraar besloot hij terug te keren waarna hij in New York werd aangesteld als leider van een theatergezelschap.

Binnen korte tijd slaagde hij erin om met dit gezelschap in de picture te verschijnen, men kreeg zelfs een uitnodiging om op te treden tijdens het befaamde Woodstock Festival. Deze uitnodiging werd echter niet geaccepteerd, daar men vreesde, dat een theater tussen al het gitaargeweld niet tot z'n recht zou komen.

Terug naar Engeland

In 1971 keerde Chris naar Engeland terug en wist de draad weer snel op te pakken. Platenmaatschappij RCA toonde spoedig belangstelling en Chris Rohmann nam voor dit label een puike elpee op, waarop hij werd bijgestaan door bekende musici als Dave Mattacks en Dave Pegg. Spoedig was zijn naam een begrip in de Engelse folkscene, iets dat o.a. resulteerde in maar liefst drie optredens in successie op het bekende Cambridge Folk-festival, dat ieder jaar zo'n 15.000 bezoekers trekt. Maar ook bij Chris kruipt het bloed waar het niet gaan kan, nog steeds toert hij enige keren per jaar langs het Amerikaanse folkclubcircuit en

treedt hij op op bekende Amerikaanse folk-festivals.

Tevens treedt hij regelmatig op tijdens politieke manifestaties waarbij hij o.a. het podium deelde met bekende artiesten als Bob Dylan, Don Maclean, Melanie en Tom Rush.

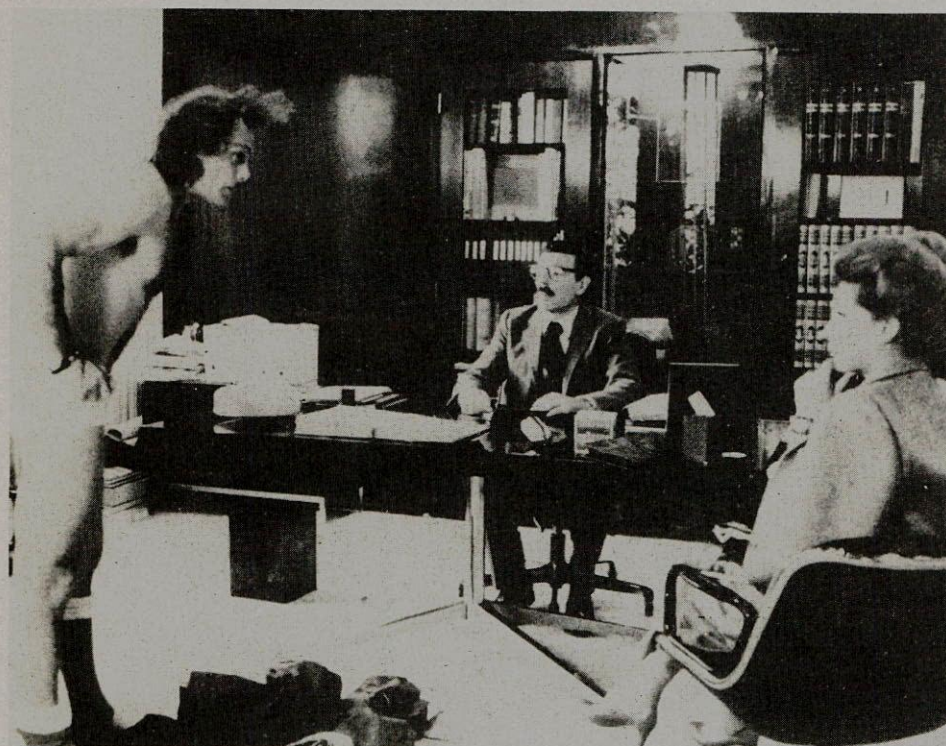
Verder nam hij deel aan platensessies met o.a. Paul Simon en de groep E.L.O. Chris Rohmann dus, een boeiend artiest met een aantrekkelijk programma, die in het Humanistisch Militair tehuis te Havelte op donderdagavond 25 september a.s. een avond zal optreden voor militairen en burgers met zijn „Technicolor dreams” ook wel genoemd „the one-man mini-multimedia musical extravaganza!”.

Paul Vonk

tehuisleider
H.M.T. de Huneberg/Havelte

g.v.: medezegenschap

Voetbalgekte en corruptie in vermakelijke film

Patrick Dewaere, als de heethoofdige voetballer, in 'n Trap na.

Patrick Dewaere, gedoodverfd als het wonderkind van de franse cinema in de jaren zeventig, was tot nu toe geen grote liefde van me. Ik vond hem een onbeschofte jongen met een naar hoofd en verwaten manieren. Zeer subjectieve beoordelingen natuurlijk, want ik had al lang ontdekt, dat hij wel degelijk acteren kon. Mijn antipathie is echter verdwenen na het zien van zijn laatste film, COUP DE TETE, die in Nederland is uitgebracht onder de dubbelzinnige titel: 'N TRAP NA. In deze film is hij zo op zijn plaats en heeft zijn onbeschoftheid zo duidelijk een functie dat hij opeens acceptabel wordt; bovendien speelt hij een jongen die onder de ruwe bolster een blanke pit verbergt, types die mij altijd weten te ontroeren.

Het handelt in deze film om een voetbalteam in een kleine franse plaats. Dewaere wil wanhopig graag de sterspeler worden, maar hij is eigenlijk niet goed genoeg en bovendien een onbehouwen persoonlijkheid, die ruw speelt en de echte sterspeler regelmatig omverloopt. Hij wordt dan ook uit het team verwijderd en is daar zó boos over, dat hij op zijn werk, waar de directeur ook

voorzitter van het voetbalteam is, ontslag neemt. Hij raakt een beetje aan lager wal en besluit naar Parijs te gaan, nadat hij ook nog uit het plaatselijk café is gesmeten. De notabelen, allemaal kopstukken in het bestuur van het voetbalteam, lusten hem niet meer.

Hij is 's nachts getuige van een verkrachting, die tot zijn onuitsprekelijke ontzetting op zijn schouders wordt geladen, en hij gaat de gevangenis in. Als het voetbalteam echter een beslissende wedstrijd moet spelen, braakt een van de supporters van opwinding in de nek van de chauffeur van de bus, waardoor er een ongelukje ontstaat op de weg.

Het team is niet meer volledig. De bestuursleden zijn in alle staten van wanhoop, tot men aan de jonge misdadiger denkt, die in de gevangenis zijn dagen slijt. Hij wordt opgehaald om in te vallen. Aanvankelijk vlucht hij in een café via de w.c. en gaat eerst verhaal halen bij het meisje dat hem van de verkrachting heeft beschuldigd. Ze haalt al snel bakzeil en belooft voor zijn onschuld te zullen gaan pleiten. Dan gaat hij terug, speelt de wedstrijd en maakt twee beslissende doelpunten, waardoor

zijn positie opeens een heel andere is geworden. De notabelen van het dorp, die hem eerst, als getuigen, van de verkrachting beschuldigd hadden, leggen hem nu in de watten. Hij krijgt in het hotel van de één de bruidssuite, hij krijgt uit het garage van de ander een auto in bruikleen, in het café van de derde mag hij gratis drinken en ga zo maar door. Hij weet echter inmiddels, dat de echte verkrachter de sterspeler van het voetbalteam is geweest en dat ze hem ervoor hebben laten opdraaien omdat ze hun ster niet konden missen. Dit neemt hij de notabelen zo kwalijk, dat hij ze met een dineetje bij elkaar lokt en ze dan voorspelt dat hij bij elk afzonderlijk de boel kort en klein zal komen slaan. Gaat iemand naar de politie, dan zal hij de gang van zaken in verband met de hem toegeschreven verkrachting uit de doeken doen aan de pers. Hij zet ze lelijk klem, maar daar laat hij het bij, want in zijn hart is hij best een vredelievende jongen, die tenslotte alleen maar lekker wil voetballen en verder niks.

De film is met vaart geschreven, de karakters zijn allemaal zeer zwart-wit getekend en zeer herkenbaar, en de hoofdrolspeler is een hartveroverende jongen, die behandeld wordt op een manier die helaas maar al te vaak voorkomt, als het om topplaatsten gaat, of dat nu in de sport of op ander gebied is. Er wordt niet adembenemend gevoetbald in de film, wel erg leuk gespeeld.

De regie was in handen van Jean-Jacques Annoud, en met deze film is er weer eens een franse komedie van het zuiverste water op de markt gekomen.

Leo van Opzeeland

in 't kort

Een beetje tussen wal en schip gevallen in deze kolommen vanwege de vakantietijd zijn twee films, die ik eerst nog onder uw aandacht wil brengen, al rouleren ze inmiddels dus al enige tijd in ons land.

In de eerste plaats is dat „I... comme Icare” van Henri Vernueil, met in de hoofdrol Yves Montand, die de laatste jaren vrijwel uitsluitend optreedt in films met een boodschap. In deze film handelt het om de moord op de president van een land, welk wordt niet duidelijk, die door een commissie schijnbaar met voor de hand liggende bewijzen wordt opgelost, maar waar bij nadere beschou-

wing door de officier van justitie Volney (Montand) een complot aan ten grondslag blijkt te liggen. Komt hij te dicht bij de waarheid, dan treft hem een schot in de rug. Vergelijkingen met de moord op president Kennedy dringen zich natuurlijk op, maar in deze film worden nog meer zijsporen aangeroerd, waardoor hij gedeeltelijk een documentair karakter krijgt. Goed gespeeld, goed opgebouwde spanning, een voorspelbaar slot.

Yves Montand, als officier van justitie in „I ...comme Icare”.

Eveneens beter laat dan nooit enige regels over **Tom Horn**, een film naar een waar gebeurd verhaal over een revolverheld, die uit het goede hout gesneden was en die aan de galg stierf. William Willard regisseerde Steve McQueen, van wie geruchten de ronde doen, dat hij aan ongeneeslijke kanker lijdt. Feit is in elk geval, dat hij er bar oud en vermoeid uitziet in deze film en dat je als kijker je hart vasthoudt bij scènes waar hij hard moet hollen. Tom Horn was een cowboy, die zich verhuurde om vee-diefstallen tegen te gaan. Hij doet dat zo fanatiek met het geweer en de revolver, dat de boeren hem na een poosje wel weer kwijt willen. Ze quiven hem derhalve de moord op een jongen in de schoenen, en Tom Horn moet hangen. De figuur blijft als karakter een beetje in de lucht hangen, maar de sfeer en de beelden zijn zo prachtig getroffen dat de film als geheel toch zeer de moeite waard is.

Een hernieuwde kennismaking met de wereldberoemde film **La Strada** van Fellini laat u zich natuurlijk niet

Steve McQueen in „Tom Horn”.

ontgaan. Giulietta Masina en Anthony Quinn ontroeren nog onverminderd in deze prachtige film over het circusleven in Italië. Het verhaal is eigenlijk wat te smartelijk voor deze tijd, maar de uitwerking is geheel geloofwaardig, en dat na al die jaren.

Anthony Quinn en Giulietta Masina in de legendarische film *La Strada*.

In **Der Kandidat** volgt een team van regisseurs, te weten Volker Schlöndorff (van *Die Blechtrommel*), Stefan Aust, Alexander Kluge en Alexander von Eschwege de gangen van Franz Josef Strauss, een politiek kopstuk in Duitsland van de eerste orde, met een verleden vol ambitie en schandalen. Ondanks heftige ontkenningen in vroeger dagen, stelt deze Strauss zich komende oktober kandidaat voor de functie van bondskanselier. De makers van de film hebben er een uitgebreid politiek pamflet van gemaakt, waarin de kandidaat genadeloos wordt tentoongesteld. Hoewel hij daar best tegen kan, want hij heeft letterlijk en figuurlijk een zeer dikke huid. Knap speurwerk, vol kleine verrassingen in de montage en duidelijk vanuit de linkse hoek gemaakt over een buitengewoon rechtse man.

Jean-Paul Belmondo in een onzinnige verwickeling met een aantrekkelijke geheim agente.

Pretentieloos plezier biedt de film **Le Guignolo**, die hier draait onder de titel **De Schavuit**, als ik het wel heb. Jean-Paul Belmondo, de door de Fransen op handen gedragen „Bébel” is in deze film een charmante oplichter, de zich nogal eens in wat vermommingen vertoont om het dagelijks brood, en meer dan dat, op de plank te krijgen. Een niet na te vertellen onzinverhaal, niet eens zo leuk eigenlijk, maar met een toch wel

vermakelijke hoofdrol van Belmondo, waar best van te genieten valt, vooropgesteld dat je deze man kunt pruimen.

Tenslotte de film **The awakening**, die ik u niet aanbeveel vanwege het verhaal, want dat is vrij onzinnig, maar uitsluitend vanwege de prachtige opnamen uit Egypte, die erin voorkomen. Het gaat om een engelse egyptoloog, gespeeld door Charlton Heston, die in Egypte mysterieuze ontdekkingen doet, geassisteerd door Susannah York. Een koningin van drieduizend jaar geleden komt tot leven in de figuur van de bloedeigen dochter van de professor, nadat er veel angstaanjagende dingen aan zijn voorafgegaan. In samenwerking met musea in Cairo zijn er voor deze film koningsgraven gereconstrueerd en worden er egyptische beelden getoond die zo adembenemend mooi zijn, dat de sfeer van de farao-rijken ondanks alle onzin eromheen prachtig tot uiting komt. Regie was in handen van Mike Newell.

Charlton Heston en Susannah York dalen voor het eerst af in het graf van een egyptische koningin.

Dan nog een paar nieuwtjes: er komt een film naar het leven van de actrice Jean Seberg, die voor mijn gevoel nog maar net onder de groene zoden ligt. Cheryl Ladd zal de hoofdrol spelen.

Jane Fonda gaat een film maken, opnieuw onder regie van Alan J. Pakula die **Roll over** gaat heten. Er wordt momenteel gewerkt aan **Arthur** waarin Dudley Moore en Liza Minelli optreden.

Een nieuw stuk van Neil Simon wordt op het ogenblik verfilmd met Goldie Hawn, Charles Grodin en Chevy Chase.

olympische spelen 1980:
red race

„Het gesjochte volk is altijd de dupe”

Gesprek met de dichter Wim de Vries

Wim de Vries werd op 25 mei 1923 in het Zuid-Hollandse Puttershoek geboren. Hij werkte eerst op boerderijen en bij een suikerfabriek. Ruim dertig jaar is hij nu al werkzaam als pijpenbuiger bij Fokker in Dordrecht en Papendrecht. Hij publiceerde gedichten in diverse bladen. Mede naar aanleiding van het TV-programma „Van Onderen” verscheen (samen met Pierre van Vollenhoven) zijn eerste bundel met gedichten uit de arbeiderswereld: „M'n woord een wapen tot verweer” (1972). Een jaar later verscheen zijn tweede bundel „Zand, zeep en soda” terwijl zijn derde „Van 8 tot 5” in 1975 uitkwam.

De laatste jaren hield hij zich, naast het schrijven van gedichten, o.a. bezig met het schrijven van hoorspelen (NCRV-radio) en liedjes voor de zanger Peter Blanker.

Eind september, tijdens de vredesweek, verschijnt zijn vierde bundel: „Zwaar bewolkt met enkele opklaringen”.

Deze bundel bevat ook 'n aantal gedichten tegen de oorlog. Reden genoeg voor Ego om met hem te gaan praten. Onze redakteur Wim Heij deed dat.

Je gedichten rekent men tot de arbeidersliteratuur. Wat versta je daar zelf eigenlijk onder?

Onder arbeidersliteratuur wordt verstaan dat je schrijft voor arbeiders. Vaak wordt er een verkeerde interpretatie aan gegeven. Ik heb mezelf nooit arbeider-dichter willen noemen. Je bent dichter of je bent het niet, ongeacht wat voor werk of je doet. Je schrijft gewoon gedichten. Nogmaals dat woord arbeider-dichter heeft mij nooit veel gedaan. Ze noemen maar.

Als je niet erg gelukkig bent met de term arbeider-dichter, dan schrijf je waarschijnlijk ook niet alleen voor arbeiders?

Ik zoek niet zozeer arbeiders; ik zoek mensen. Want wat heet tegenwoordig nog 'n arbeider. Iemand die met z'n handen z'n brood verdient? Maar iemand die de hele dag met 'n net pakkie aan zit te schrijven verricht ook arbeid en verdient soms nog minder als de arbeider die het met z'n handen moet doen. Dat begrip ligt zo wijd. Ik schrijf wat boven komt. Als dat over de fabriek gaat is dat realistisch, omdat ik er zelf in sta en dan hoop ik altijd dat mijn mede-arbeiders zich daarin zullen herken-

nen. Een hoop mensen in de fabriek kunnen zich daar niet meer in terugvinden; die zijn in zo'n vlakke situatie terecht gekomen dat ze zich-zelf niet eens meer zijn, die laten zich leven en manipuleren. Ik wil niet verhullen dat ik dat weleens frustrerend vind.

Toch zijn je gedichten meestal heel concreet.

Ja, maar desondanks zien ze dat soms niet meer zo, daar is te weinig mens van overgebleven om dat nog te kunnen begrijpen. Ik schrijf doorgaans geen moeilijke gedichten, omdat je wilt dat zo veel mogelijk mensen ze kunnen begrijpen. Nu worden gedichten toch al niet veel gelezen en zeker niet door arbeiders, maar als je ze schrijft dan moet je wel zorgen dat je ze niet op voorhand uitsluit.

Je gedichten bevatten soms ook kritiek op bv. de werksituatie.

Ja, ik vind dat ik, als het nodig is, ook in mijn gedichten iets aan de kaak moet stellen over de fabriek waarin ik werk. Wat dat betreft negeer ik bazen konsekwent, dus ik denk niet bij voorbaat al van hoe zou de baas het vinden. Arbeiders moeten toch al meer mondig worden, meer op hun rechten gaan staan. Als je je tanden laat zien, dat heb ik zelf ondervonden, dan denken ze toch met die man kunnen we niet alles uithalen.

Een arbeider die in de ondernemingsraad zit is vrij beschermd en kan voor z'n activiteiten niet zomaar ontslagen worden. Hoe zit dat met 'n arbeider die gedichten schrijft?

Helemaal in het begin heb ik daar wel eens iets van gemerkt, maar na

verloop van tijd ging dat weer over. Nu na drie bundels nemen ze me wel serieus, nu denken ze meer van laat hem z'n gang maar gaan. Soms krijg ik het idee, dat ze m'n schrijverij wel respecteren. Aan mensen die duidelijk recht-door-zee zijn hebben ze in een bedrijf ook meer dan aan hui-chelaars. Als het de waarheid is, dan schrijf ik die op. Misschien dat de bazen daarom ook wel denken, dat ik in mijn werk ook wel geëngageerd zal zijn. Als ik mijn werk sta te doen, dan probeer ik dat ook zo goed mogelijk te doen, want daar sta ik tenslotte voor.

Je gedichten zijn duidelijk, helder. Leg je je bewust toe op eenvoud?

Ja over het algemeen wel. Ik probeer het zo realistisch mogelijk te brengen, vooral met de gedichten over de fabriek doe ik dat bewust eenvoudig. Ik zoek met opzet naar simpele woorden met behoud van overtuiging. De kracht moet er wel in blijven zitten. Dat kan ook, want ook de eenvoudigste woorden behoren tot de taal. Het is niet moeilijk om moeilijke, abstracte gedichten te schrijven al je er voor gaat zitten, maar dan bereik ik daar zeker niet de mensen mee die ik wil bereiken.

Neem bv. dit gedicht uit de bundel „van 8 tot 5”:

**Een hemel van beton
Een landschap van machines
Daar tussenin staat Tinus
Te zweten onder Philips' zon.**

Daar is geen woord Spaans bij. Dat komt rechtstreeks uit de fabriek, net een foto.

De dichter Cees Buddingh, waar je bevriend mee bent, maakt veel gebruik van humor. Jij bijna nooit, ligt het je niet?

Nee, dat is zo. Het zou zelfs uitstekend zijn, maar het is ontieligelijk moeilijk. M'n gedichten zijn vaak toch wat tragisch en om er dan humor in te leggen is 'n aparte kunst.

Humor en tragiek liggen vaak ook dicht bij elkaar.

Ja juist daarom, maar het is gewoon moeilijk. Een enkele keer weet ik de juiste combinatie te vinden zoals in dit gedicht:

**Laatst 's morgens vroeg
een man gezien
die zingend op de fiets
zich naar zijn werk begaf.
Verkeerd gedacht
naar later bleek
hij had de nacht.**

Eind september verschijnt je nieuwe bundel. Kan je daar iets meer over zeggen?

*vrede: je kunt het nu nog
van de daken schreeuwen*

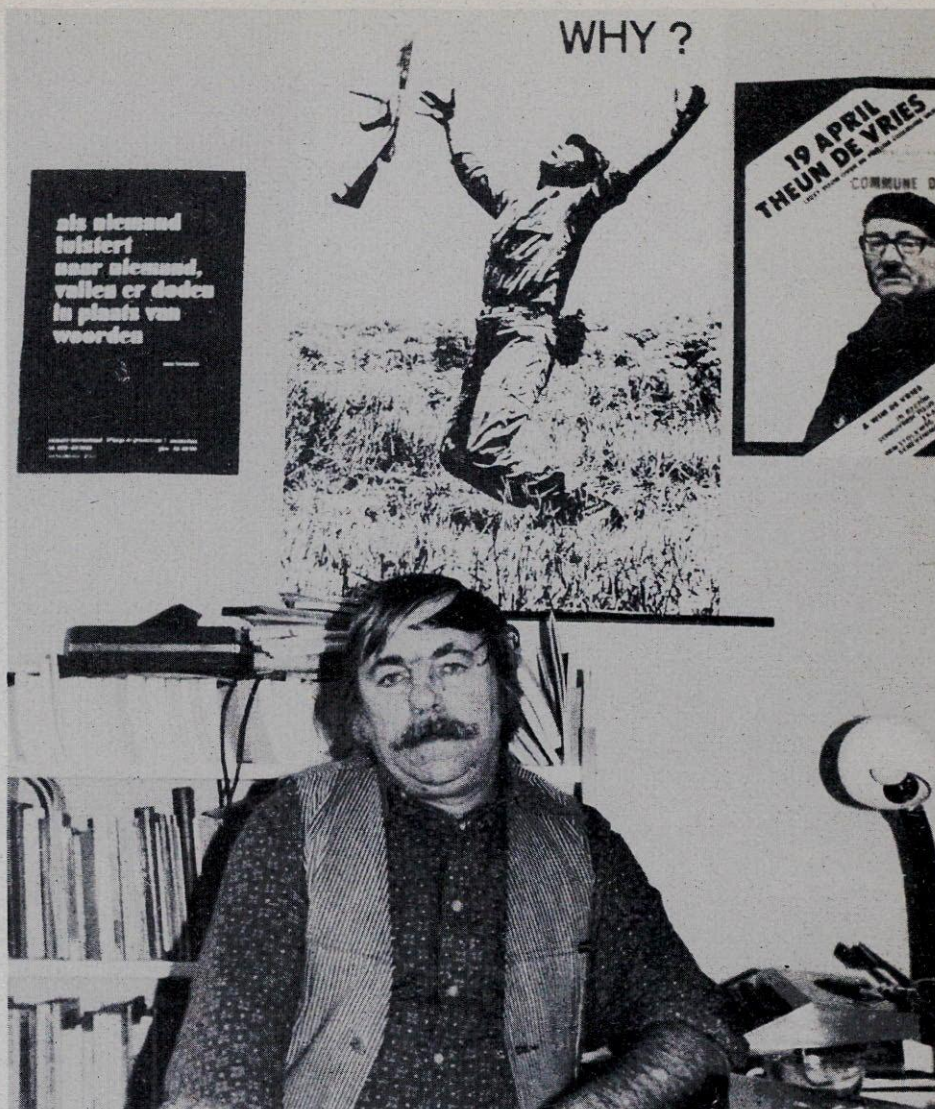
Er zitten ook nu weer gedichten uit de arbeiderswereld in, maar ook nogal wat maatschappijkritische gedichten. Verder anti-oorlogsgedichten en een aantal gedichten die over vroeger gaan. Vooral die gedichten over vroeger heb ik met opzet in de bundel gestopt. Velen hoor je met opgetrokken neus over vroeger praten. Voor veel oudere mensen heb ik zoveel respect, want die hebben soms heel veel gedaan onder de moeilijkste omstandigheden. Ik denk dan ook aan m'n eigen vader. Als je ouder gaat worden, ga je de dingen veel beter begrijpen, over de werkloosheid van m'n vader, dat hij soms dronken was, dat hij met 'n briefje boodschappen ging doen. Juist nu ik het allemaal beter begrijp, voel ik me er nog meer mee verbonden. Ze hebben er ontzettend veel voor geleden, zonder dat ze er veel van hebben kunnen profiteren. Bovendien hebben ze de vechtlust van het socialisme zien vervlakken. Dat arbeiders tegenwoordig zo gemakkelijk bereid zijn om over te werken, terwijl ze geknokt hebben voor een 8-urige werkdag, dat doet ze veel pijn. Daarom schrijf ik daar graag over, 'n soort eerbetoon.

Je noemde ook gedichten tegen de oorlog.

Ja, er komen nogal wat gedichten over de problematiek van oorlog en vrede in. Ik heb zelfs lange tijd met het idee rondgelopen een aparte bundel uit te geven met anti-oorlogsgedichten. Uiteindelijk had ik zoveel materiaal liggen, dat ik ook de andere onderwerpen niet wilde verwaarlozen. Daarom toch gekozen voor 'n vrij dikke bundel met afgeronde groepen gedichten.

In je vroegere bundels kom je al enkele gedichten tegen over het oorlogsvraagstuk. Het lijkt echter wel of je steeds sterker betrokken raakt op het hele oorlogsvraagstuk. Is dat zo?

Ik ben er niet van overtuigd dat we nooit oorlog meer krijgen en daar ben ik bang voor, vooral omdat het een totale oorlog zal zijn. Daar staan we machteloos tegenover. Gezien de grote noden in de wereld is het gewoon schandalig, dat er maar steeds zoveel geld voor bewapening wordt uitgegeven. Er wordt nauwelijks serieus gewerkt om de Koude Oorlog wat warmer te maken. (zacht) Daar ben ik goed bang voor. Als je kijkt naar de laatste oorlog, dat de verliezers de uiteindelijke winnaars worden. Je vraagt je af, waar zijn we eigenlijk allemaal mee bezig. Eerst wordt de boel verrot gegooit, dan worden er klauwen vol geld in gestopt om de zaak weer op te bouwen want we moeten jullie toch tot vriend houden, ook de Duitsers. Dat soort dingen, dat kan ik nauwelijks bevatten. Oorlog is zoiets onmenselijks, dat er twee soldaten gvd elkaar besluiten

**Soldaatje waarom zing je toch
Je gaat nu naar het front
Misschien dat daar de dood
je wacht
en voor het stukje grond
dat Holland of dat Duitsland
heet
Of hoe je 't noemen mag
het is je leven toch niet
waard
Je sterft niet voor een vlag
Je sterft niet voor het vaderland
Je sterft niet voor de eer
Je vecht alleen maar voor jezelf
en sterft voor een mijnheer
Die later luid bejubeld wordt
Hij is de grote held
Soldaatje waarom zing je nog
Je sterft alleen voor 't geld.**

om elkaar neer te knallen, dat is bij de beesten af.

Uit je gedichten blijkt duidelijk dat je vechten voor je vaderland, voor je geboortegrond niet zo ziet zitten.

Nee dat wil er bij mij niet in. Je mag best vechten voor je geboortegrond, maar dat je ermee wordt opgezadeld, dat klopt niet. Het is niet iets wat mensen van binnenuit doen, nee het wordt je opgelegd. Het gaat niet om land of om grenzen. Het gaat mij alleen maar om mensen of ze nu in Duitsland, Rusland of Amerika wonen, het zijn allemaal mensen. Het gesjochte volk is altijd de dupe in een oorlog. Dan heb ik niks met een land te maken, dan hoef ik geen medaille op m'n borst te krijgen van hij is gestorven voor zijn vaderland, ben je belazerd, ik heb gevochten voor mezelf, om mezelf in leven te houden. Veel soldaten in die situatie, denken niet meer die ander die ik dood schiet heeft een vrouw en drie kinderen thuis zitten. Nee het is het eigen leven en dan word je als held binnengehaald, omdat je zoveel mensen gedood hebt, zoveel tanks vernietigd hebt, zoveel vliegtuigen naar beneden gehaald hebt waar mensen in zaten, of bommen gegooit waardoor 30 of 40000 mensen in één keer omkwamen. Dat kan ik niet meer bevatten en dan schrijf ik maar uit mijn eigen geweten hoe ik erover denk.

De bundel „Zwaar bewolkt met enkele opklaringen” is te bestellen bij de Rotterdamse Kunststichting, Westersingel 20, Rotterdam.

Geweldloos verzet

Mogelijk alternatief voor militaire verdediging

Is geweldloze verdediging een alternatief voor kernwapens?

Wim Robben: „Met de kernenergie en de kernwapens zijn we op het toppunt van de waanzin beland. Kernwapens zijn zo puur gericht op het doden, het vernietigen van mensen, dat het mensonwaardig is geworden. De belangrijkste vraag die we ons moeten stellen is: moeten we wel miljarden uitgeven voor een wapen als de neutronenbom die als doel heeft mensen te doden en materiële zaken te sparen? Het is een weg zonder hoop. Geweldloze verdediging biedt een alternatief, omdat het daarbij gaat om de kern van de zaak: om mensen, om het welzijn voor iedereen. Of in ieder geval een streven in die richting. Wij hebben plannen en methodes klaarliggen voor een eventuele invasie van een buitenlandse mogendheid. Dat ligt in de lijn van niet-samenwerken met de vijand en wel doorwerken in het eigen systeem. Verder door konfrontatietechnieken en protest en allerlei andere soorten geweldloze acties. Daarbij kan en moet iedereen worden ingeschakeld: verpleging, spoorwegpersoneel, vrouwen, ouden van dagen, arbeiders, onderwijzend personeel, noem maar op. Daarom werken we ook nu al in kleine kernen, zonder leiders.”

Een organisatie op anarchistische leest?

Wim Robben: „Ik zou liever zeggen zichzelf besturend. Anarchistisch is een beduimd woord. Het idee van geweldloosheid zit hem ook in het geven van zeggenschap aan mensen over hun eigen activiteiten. We zijn in die zin tegen leiders, tegen hiërarchie, omdat dat concentratie van macht en daardoor vaak geweld met zich meebrengt. In feite zit er ook het idee van „socialisme” achter, hoewel we liever niet in politieke

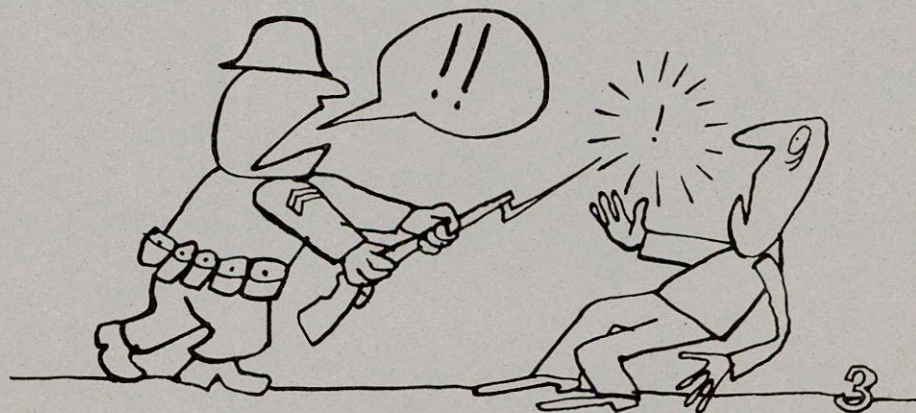
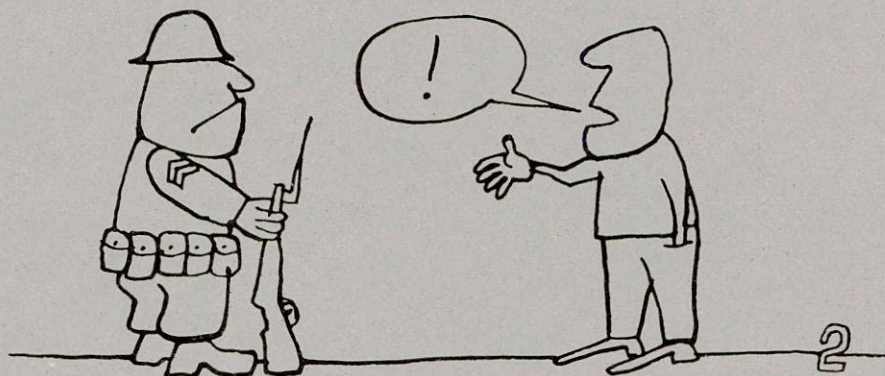
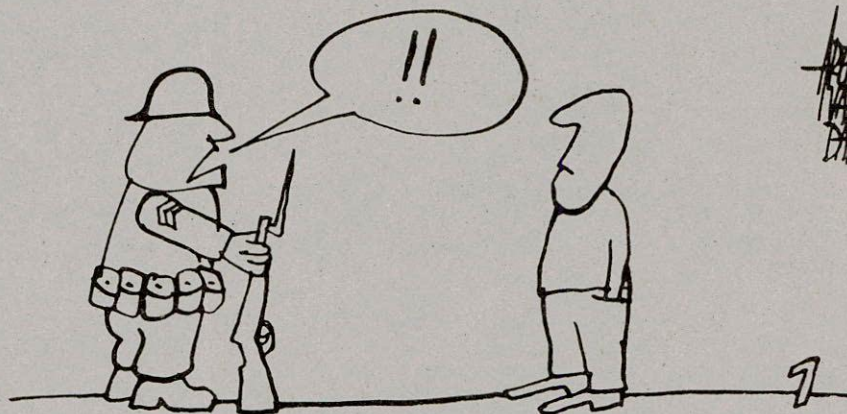
termen spreken. We proberen door acties mensen zelf verantwoordelijk te laten zijn. Ik denk dat dat belangrijk is. Toen Martin Luther King dood was, stortte de beweging in de VS min of meer in elkaar. In die zin is leiderschap geen goede zaak. Ghandi pleitte juist voor een gedecentraliseerde aanpak, in asrhams. Dat principe streven wij ook na. Wij

zijn een beweging, geen organisatie met leden. We kennen sympathisanten die giften geven naar draagkracht.”

Hoe zit het met subsidies?

„We hebben geen subsidie. Daarover zijn de meningen verdeeld. Sommige mensen vinden subsidie principieel onjuist omdat je daarmee je onafhankelijkheid opgeeft. Ikzelf vind dat wat wij doen bij de samenleving hoort.

Als deze bereid is daarvoor geld beschikbaar te stellen, dan zeg ik: ja. Tenzij het uit een verdachte hoek komt, van mensen die geen geweldloosheid voorstaan. Het apparaat van het leger slokt miljarden op. Wij kunnen daar met een budget aan giften van 40.000 per jaar nauwelijks iets tegenover stellen. Dat is geen evenwichtige situatie.”

dialogoog....

wapens in de grond: laatste Vermaning

Geen kernbewapening, maar wat dan wel? Is geweldloze verdediging, zoals onder andere voorgestaan door het Centrum voor Geweldloze Weerbaarheid een beweging van idealistische pacifisten met „gebroken gewertjes”? Of is het een reëel alternatief?

Het Centrum voor Geweldloze Weerbaarheid is in 1966 ontstaan op initiatief van een aantal mensen die doelbewust op zoek waren naar een alternatief voor gebruik van geweld. Een belangrijk inspirator van de beweging is Mahatma Ghandi, maar ook Martin Luther King en Helder Camara. De ontwikkeling van geweldloosheid zien zij als bijdrage én als methode om conflicten op te lossen. Zij baseren zich daarbij op de filosofie van Ghandi, die een drie-eenheid onderscheidde. Beginsel: waarheid (satyagraha). Het middel: geweldloosheid (ahimsa) en het doel: welzijn voor allen (sarvodaya).

Het centrum heeft als belangrijkste doelstelling om „door studie, vorming en training in geweldloze weerbaarheid een bijdrage te leveren aan de voorbereiding van een vreedzame en rechtvaardige samenleving”. Vrijwilligers van het centrum zijn daarvoor actief in het onderwijs, in trainingen, bibliotheek, vredesonderwijs en in actiegroepen. Zij geven een tijdschrift Geweldloos Aktief uit en onlangs vertaalde het Centrum het boek van de Amerikaanse professor Gene Sharp: „The politics of non-violent action”. Wim Robben maakte in het pas verschenen themanummer van Geweldloos Aktief een uitgebreide samenvatting van dit boek. Met hem had de „Humanist” een gesprek, EGO neemt dit hier over. Over het boek meer op de volgende pagina's.

Zou je jullie werk sociaal werk of hulpverlening kunnen noemen?

Wim Robben: „Sociaal werk, tja. Wat we doen is wel erg sociaal en hoort helemaal bij de samenleving. En hulpverlening: in zoverre dat we achtergestelden helpen, diegenen wier rechten worden benadeeld. De Marokkanen bijvoorbeeld die ons land uitgezet dreigen te worden. Op dit moment hebben we contact met een groep Zuid-Molukkers, om te zien of er geweldloze alternatieven zijn te bedenken die hun stem meer kracht zouden geven. Verder is er op dit moment overleg met een buurthuis in Rotterdam, dat nogal te kampen heeft met problemen van agressie onder de jongeren.”

Kan ik jullie een jongerenbeweging noemen?

„Over het algemeen spreken we jongeren meer en makkelijker aan dan ouderen. Ouderen komen meestal snel met de tweede wereldoorlog op de proppen, en daarmee hun twijfels over geweldloos verzet. Aan de andere kant kun je ouderen makkelijker aanspreken op hun religieuze en humanitaire ideeën. Jongeren zijn vooral geïnteresseerd in geweldloosheid als methode in de strijd. Zij willen weten of het werkt, wat de effecten zijn. Wat dan wel belangrijk is dat het een vrij edele manier is waar veel sympathie voor bestaat.”

Als je nu twee recente acties bekijkt: Borssele en de kraakactie in de Vondelstraat in Amsterdam, hoe staan jullie daar tegenover?

Wim Robben: „Je kunt bij die twee acties heel goed verschillende effecten zien. In Borssele heeft de Mobiliteit Eenheid (ME) min of meer een nederlaag geleden. Zij hebben veel sympathie verloren door geweld te gebruiken tegen een groepje ge-

weldloze activisten. Gevolg is bijvoorbeeld dat er een rechtszaak tegen het optreden van de ME is aangespannen. In Borssele heeft de politie getracht de media te weren: het beeld van een ME die vreedzame betogers in elkaar ramt, dat kan niet. De kraakactie in de Vondelstraat had een tegenovergesteld effect. De kraakbeweging heeft veel sympathie verloren door geweld te gebruiken. We zijn bezig om die actie in de Vondelstraat grondig te analyseren om zodoende een discussie op gang te brengen over de gebruikte methoden. Er zijn al wel stromingen binnen de kraakbeweging die pleiten voor geweldloze methoden. Doordat de krakers geweld gebruikten is er een eskalatie ontstaan. De ME, het politieapparaat, treedt steeds harder op met steeds zwaardere middelen. De bevolking – de zwijgende meerderheid – staat daar sympathiek tegenover, vindt ME-actie gerechtvaardigd. Het systeem wordt steeds slechter en gewelddadiger. Als de krakers op dit pad verder gaan, moeten ze zelf ook naar steeds zwaardere middelen grijpen: je glijdt langzaam af. Dat maakt je medeverantwoordelijk voor de beroerde situatie die ontstaat.

Je moet altijd alert zijn als iemand in een actiegroep oproept tot geweld. Het komt vaak voor dat de tegenpartij via infiltranten een actiegroep probeert op te hitsen tot geweld om hen zodoende in een kwaad daglicht te stellen en tegengeweld te rechtvaardigen. In Duitsland zijn voorbeelden van politiemensen die een actiegroep beloven voor geweren en traangas te kunnen zorgen. Wij staan op het standpunt dat je de bevolking (of noem het de zwijgende meerderheid) niet van je moet vervreemden door geweld toe te passen.”

Zijn er geslaagde acties?

„Een voorbeeld van een geslaagde

EGO: raakt nooit buiten zinnen

dienst: leren nooit ergens bij stil te staan

rodepleinvrees

wie dan nog leeft dan zorgt

vroeger vocht de staf vanaf een berg – nu eronder

alleen soldaten hebben rouwrandjes

er zijn er die kruisraketten vergelijken met de kruisboog

jij leest EGO dus jij bestaat

onze laatste zekerheid: de zekeringen van een computer

russische roulette: iemand buiten westen slaan

hoe de wereld werd geschapen jongen: dat weet ik niet wel hoe ie wordt herschapen

vrede: 'n vloek en een zucht

zelfs de tanden die we laten zien zijn vals

S5: je kunt beter voor paal staan dan liggen

olympische hymne: hormoonlightserenade

waarom zijn we op aarde al niet naar de maan

huzarenstukje: aanval op de brug met ongelijke leggers

EGO: zin na zin – maand na maand

actie vind ik nog altijd de Marokkanen in de kerk „De Duif” in Amsterdam. Die hebben vanaf het begin heel bewust geweld afgewezen. Dat heeft hen veel sympathie opgeleverd, onder andere van kerkelijke leiders en het Humanistisch Verbond, die toch een groot deel van de bevolking vertegenwoordigen.

Het Humanistisch Verbond heeft trouwens ook een voorgeschiedenis in geweldloze weerbaarheid. Onder de mensen die na de tweede wereldoorlog uiteindelijk het Humanistisch Verbond hebben opgericht, waren er veel die tijdens de oorlog heel actief zijn geweest in het geweldloos volksverzet. Zij staan, kun je zeggen aan de voet van de beweging.”

Ida Overdevest

Sharp: geweldloze aktie

Effektieve methode om macht onder controle te houden

„Onze eeuw heeft een schrikbarende ontwikkeling te zien gegeven in vernietigingskracht: de eerste en tweede wereldoorlog, de kernbepanning (...) Scherp in contrast hiermee staat het feit dat juist ook de twintigste eeuw geweldloze aktie van grotere betekenis en machtiger werd. We zullen ons bewust met het wezen van deze methode moeten bezighouden en haar doeltreffendheid moeten vergroten, opdat het geweld verder wordt teruggedrongen, ook met betrekking tot militaire verdediging. Voor degenen onder ons die menen, dat menselijke waardigheid, creativiteit, rechtvaardigheid en vrijheid belangrijk zijn, kan de geweldloze strijdmethode ons een laatste hoop geven op een doeltreffende ommekeer van de huidige trend naar verontmenselijking, verdeeldheid, manipulatie en overheersing van gewelddadige en tyrannieke politieke structuren. Er rust een verantwoordelijkheid op ieder van ons.”

Het boek „The politics of non violent action” van de Amerikaanse professor Gene Sharp. Vertaald en samengevat door het Centrum van geweldloze weerbaarheid in een themanummer „van geweldloos actief”. Een boeiend en intrigerend boek, dat vooral ten aanzien van de discussies die momenteel worden gevoerd over „alternatieven voor kernbepanning”, een officiële Nederlandse vertaling meer dan waard is.

Gene Sharp geeft in zijn boek een antwoord op vragen als: hoe kan een volk de macht van een regering en zelfs van een bezetter of een diktator, onder controle krijgen en houden met geweldloze aktie? Wat is geweldloze aktie? Hoe en waarom werkt deze methode? In het boek worden verder 198 aktiemethoden besproken die in het verleden en nog steeds worden toegepast door enkelingen, groepen en regeringen. De onderliggende gedachte van dit alles is steeds: we hebben alternatieven nodig voor geweld om tyrannie, onrecht, onderdrukking, agressie en geweld te weerstaan en tegen te gaan.

Gene Sharp beschrijft geweldloze aktie daarom als middel, een techniek, een strijdmethode. Hij zegt daarover: „Sommige mensen denken dat geweldloze groepen machteloos zijn. Dit is niet waar. Het vasthouden aan geweldloosheid geeft deze groep in

toenemende mate controle over de tegenstander, vermindert het geweld tegen de geweldloze groep en verhoogt de kansen op overwinning.” Hij signaleert dat geweldloze aktie al eeuwenlang is gebruikt, maar verwaarloosd wordt, terwijl het volgens hem de beste en meest effectieve methode is om politieke, sociale en economische macht onder controle te houden.

Macht is belangrijkste pijler

Over macht zegt Sharp dat regeringen of systemen afhankelijk zijn van de loyaliteit en sympathie van de mensen, het volk. Elke regering is afhankelijk van de samenleving die zij bestuurt en kan krachteloos worden gemaakt en verzwakt door haar machtsbronnen los te weken. Het volk staat aan die bronnen en kan politieke macht sturen en afbreken door het intrekken van medewerking. Als de steun van het volk wegvalt wordt zelfs de macht van een diktator vernietigd en kan deze onmogelijk verder regeren. Deze opvatting over „macht” staat als belangrijkste pijler onder de verdere ideeën van geweldloze aktie.

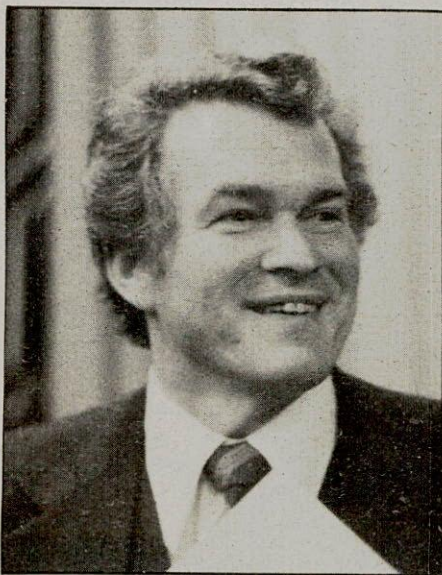
Politiek gezien is geweldloze aktie gebaseerd op het feit dat mensen niet altijd doen wat hun wordt gezegd. Onderdanen kunnen ongehoorzaam zijn aan wetten die zij verwerpen. De burokratie kan weigeren instructies uit te voeren. Soldaten en politie kunnen terughoudend worden bij

het uitvoeren van dwangmaatregelen of kunnen zelfs tot muiterij overgaan. Als mensen hun medewerking weigeren, hun hulp intrekken en volharden in hun ongehoorzaamheid en verzet, dan ontnemen zij de tegenstander de fundamentele steun en medewerking die elke regering of hiërarchisch systeem nodig heeft. Als dit met voldoende mensen gebeurt en lang genoeg wordt volgehouden, dan zal die regering of dat systeem de macht niet langer bezitten. (het verzet van de Indiërs tegen de Engelse overheersing; de zogenaamde Kapp-putsch in Duitsland in 1920).

Niet alleen maar pacifisme

Sharp geeft enkele redenen waarom mensen al niet sinds lang op deze wijze en op grote schaal tyrannie en onderdrukking hebben weerstaan. Ten eerste omdat het volk niet beseft zelf de bron te zijn van de macht van de heerser(s) en dat het door gezamenlijke aktie een eind aan die macht kan maken. Verder omdat men zich machteloos voelt ten opzichte van repressie, straf en controle. Ook uit morele verplichting om te gehoorzamen (religieuze principes of uit algemeen belang). En tenslotte uit eigenbelang of onverschilligheid: het is beter of gemakkelijker om te gehoorzamen.

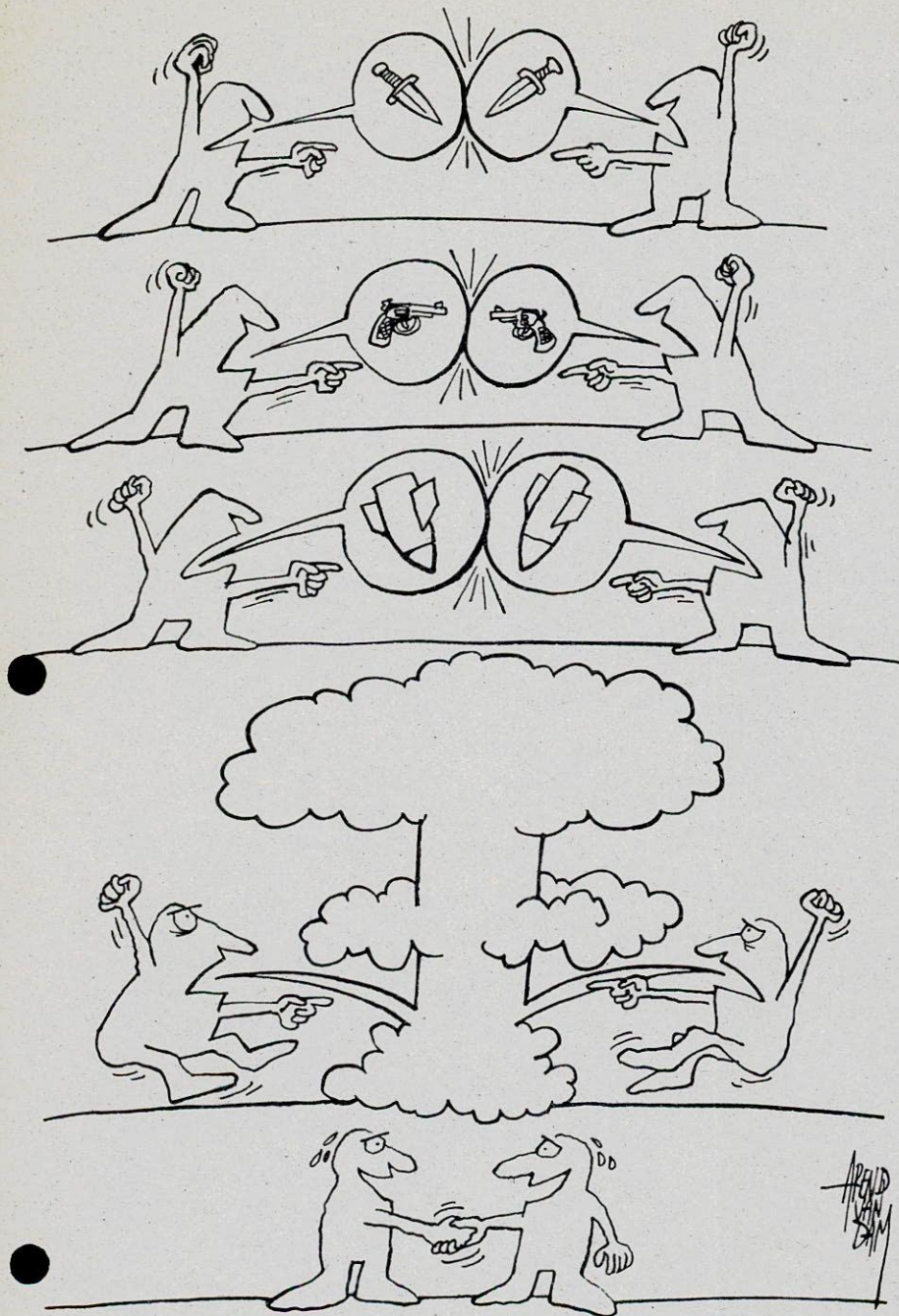
Het karakteristieke van geweldloze aktie is dat mensen iets doen of iets weigeren te doen zonder gebruik te maken van fysiek geweld. Wat het

Gene Sharp

Methoden van geweldloos protest en overtuigen (een greep uit de lijst van 198 mogelijkheden)

Leuzen, karikaturen en symbolen.
Het tarten van officiële personen.
Verbroedering met soldaten en politie.
Politieke rouw.
Demonstratieve begrafenissen.
Studenten- en lerarenstakingen.
Kollektieve verdwijning.
Konsumenten-boycot.
Huurweigering.
Embargo (door regering).
Stiptheidsaktie.
Boycot verkiezingen.
Volksongehoorzaamheid.
Zit-aktie.
Rechterlijke tegenwerking.
Politiek gemotiveerde valsmunterij.

weldloze actie-methode zijn: allereerst niet-samenwerken met de tegenstander, dan protest-acties en overtuigen en tenslotte interventie.

Boemerang-effekt

Belangrijk bij geweldloze actie is het zogenaamde effect van de „politieke Jiu-Jitsu”. Geweldloze actie heeft volgens Sharp namelijk belangrijke gevolgen voor de sociale situatie en voor de positie van de tegenstander. De uitdaging aan de machtliefhebber zal tegenmaatregelen uitlokken. Het gebruik van geweld tegen geweldlozen maakt onsympathiek. Degenen die gewelddadig optreden, verliezen via dit proces van de Jiu Jitsu hun gezicht en daar profiteren de geweldloze activisten van. Zij zijn namelijk door hun sympathiekeren methodes wel in staat de steun, hulp en waardering van de bevolking te krijgen.

Het is voor geweldloos activisten van essentieel belang om de acties goed voor te bereiden. Instemming met de te gebruiken tactiek, solidariteit, goede organisatie en grondige voorbereiding zijn noodzakelijke voorwaarden. Het introduceren van geweld in een geweldloze actie moet uit den boze zijn, omdat dat de tegenstander een alibi verschaft om hard en genadeloos te reageren. Sabotage bijvoorbeeld wijst Sharp om die reden af. Het gebruik van sabotage door geweldloze activisten verzaakt volgens hem een onvoldoende begrip van de geweldloze methode.

Sukses door beïnvloeding

Er zijn drie processen of mechanismen te onderscheiden die via een ingewikkeld samenspel van krachten de tegenstander(s) en diens vermogen om te reageren, beïnvloeden en op die manier succes kunnen brengen aan de onderdrukte of uitgebuite groep. Die drie mechanismen zijn:

er is 'n raket die al z'n koppen in het zand heeft gestoken

gemeen heeft met „geweld” is dat het actief is. Sharp noemt geweldloos verzet dan ook een konfliktmodel: „Geweldloze actie is een strijdmethode, evenals oorlog. Het houdt een krachtmeting in en het leveren van „veldslagen”, waarbij een wijze strategie en tactiek nodig is en het vraagt van zijn „soldaten” moed en discipline en opoffering.” Geweldloos verzet is daarom niet synoniem aan pacifisme. De motieven om geweldloze actie te gebruiken zijn verschillend. Er zijn ethische overwegingen, een morele voorkeur voor geweldloosheid of strikt-praktische overwegingen (een effectief aktiemiddel). Sharp: „Geweldloze actie berust niet op de overtuiging dat de mens van nature goed is. Mensen die geweldloze actie hanteren hoeven geen pacifisten of heiligen te zijn. In de praktijk is gebleken dat ook „gewone”

mensen het doeltreffend hanteren.” Geweldloos verzet heeft ook niets met lafheid te maken. Volgens Sharp is juist een hoge mate van moed vereist. De lafaard tracht het konflikt te vermijden en de geweldloze activist treedt het juist tegemoet en riskeert de gevolgen en gevaren die dit met zich mee brengt, zoals een nederlaag, economisch verlies, foltering, fysiek letsel en zelfs de dood. Mensen die geweldloos verzet hebben toegepast, hebben volgens Sharp in het verleden enorm veel bereikt. Zoals hogere lonen en betere werkomstandigheden. Het afschaffen van oude tradities en praktijken, drastische verandering van regeringspolitiek en invoering van nieuwe wetten. Diktators werden tot aftreden gedwongen (1944: Guatemala en El Salvador en in 1979 Iran), legers zijn verslagen en invallen vrijdeld. De drie hoofd-kategorieën van ge-

inkeer, aanpassing en overgave. Bij inkeer zal de tegenstander zelf veranderen. Bij aanpassing zal de tegenstander niet tot inkeer gekomen zijn, maar wel tot de konklusie dat het het beste is om toe te geven aan de eisen. Bij overgave is de tegenstander niet veranderd, zou de strijd wel willen voortzetten, maar ziet in, dat dit onmogelijk is geworden omdat de machtsbronnen en controlemiddelen zijn afgenomen (de sjah in Iran, 1979).

Op de geweldloze groep zelf zijn er door acties verschillende effecten. Een daarvan is dat mensen hun onderdanigheid verliezen en een actie-methode leren die hen niet langer machteloos houdt. De angst en zwakheid neemt af en moed en kracht neemt toe. Hierdoor stijgt ook het gevoel voor eigenwaarde. Ook andere psychologische veranderingen, zoals hoop, bevrediging, enthousiasme, toenemende samenwerking, solidariteit, vinden plaats. Tijdens de geweldloze strijd van de negers in de V.S. onder leiding van Martin Luther King tegen rassendiskriminatie bleek ook dat agressie, drankgebruik, „mannelijkheid”, geweld en misdaad afnam. Sharp: „Als mensen weer hoop krijgen en een sympathieke methode om zich van hun beroerde omstandigheden te bevrijden, neemt de zin van dit alles af”.

Een van de belangrijkste gevolgen van het gebruiken van de geweldloze methode is volgens Sharp het decentraliseren van de macht.

Decentralisatie van de macht

Gewelddadige revoluties en oorlogen gaan vergezeld en worden gevolgd door centralisatie van de macht in handen van de staat. Om mensen en materieel tot een doeltreffende oorlogsmachine te maken is dit noodzakelijk, zo meent hij. Het nieuwe regime zal steeds opnieuw naar geweld moeten grijpen. Technologische ontwikkelingen in moderne bewapeningen, communicatie, politiemethodes, transport, computers dragen alle bij tot verdere konsentratie van de controle-middelen ter beheersing van doeltreffend politiek geweld en tot een vermindering van democratie en vrijheid. Hierdoor wordt het vermogen van de burgers om politieke macht onder controle te houden sterk verminderd.

De gevolgen met betrekking tot geweldloze actie zijn daarentegen totaal verschillend. Deze methode voor-

komt juist centralisatie van macht en geweld en draagt door haar aard bij tot spreiding van macht over de gehele samenleving. Deze spreiding maakt het voor de burgers uiteindelijk gemakkelijker om de macht van bestuurders onder controle te houden. Dit toenemende vermogen tot volksinvloed bevordert democratie en vrijheid.

Als konklusie stelt Gene Sharp tenslotte: „De ontwikkeling van de geweldloze strijd is nog een erg achtergebleven onderzoeksobject. Het is echter overduidelijk dat het een veel betekende methode is, die van groot belang is voor de toekomst: om de rechten van minderheden veilig te stellen. Voor de handhaving of uitbreiding van burgerrechten, voor de ontbinding van diktaturen. Om binnenlandse staatsgrepen te voorkomen en zelfs als alternatief voor militaire verdediging. Met dit boek is niet het laatste woord over geweldloze actie gezegd. Integendeel, hopelijk is het een van de eerste boeken in een nieuwe fase van de ontwikkeling van geweldloze alternatieven.

Als we hierover meer kennis en begrip willen krijgen en als we weloverwogen proberen om in de kritieke conflicten van vandaag en morgen geweldloze actie toe te passen in plaats van geweld, dan is dat onze gezamenlijke verantwoordelijkheid.”

Ida Overdevest

Het themanummer van Geweldloos Aktief is aan te vragen door overmaking van f 8,50 op postgiro 266551 van de Stichting Geweldloze Weerbaarheid te Amsterdam, onder vermelding van „Themanummer 5”.

vervolg van pag. 21

ken, of ellenlange verhalen over wat voor dikke vrienden meneer is met het idool van onze dromen en ga maar door. En het levert vaak even beschamende taferelen op als Van Agt op het podium naast Zoetemelk.

Gelukkig bevat „**Stranded**” relatief weinig voorbeelden van dit soort ego-tripperijs. Geheel anders is dat in een werkje van eigen bodem, waarvoor ook al de naam van een langspeelplaat als titel diende: „**Songs in the key of life**”. De Nederlandse popkritiek aan het woord. De meeste artikelen beginnen met een zin als deze: „Acht hoog voor het door verdampte regendruppels vuil geworden raam staande blijft mijn blik rusten op het aan de einder nog net zichtbare torenspitsje van Abcoude”! (Constant Meijers). Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om een artikel waarin gepoogd wordt duidelijk te maken welke popmuziek in de jaren zeventig van het meeste belang was. „Impressionistisch” noemen ze dat in de inleiding. Nonsens noem ik dat. Goed voor een slechte roman, maar niet voor het ontwikkelen van een popkritiek, die zichzelf serieus wil nemen en niet wil vervallen in allerlei quasi-literaire praatjes.

Bert Brounts

Boeken:

Greil Marcus (ed.), *Stranded, rock and roll for a desert island*, New York 1979. Constant Meijers, Boudewijn Büch (uitg.), *Songs in the key of life*, popkritiek 1970-1980, Amsterdam 1980.

'n vredesmars geeft nuts
weer nieuwe energie

Popmuziek op een onbewoond eiland

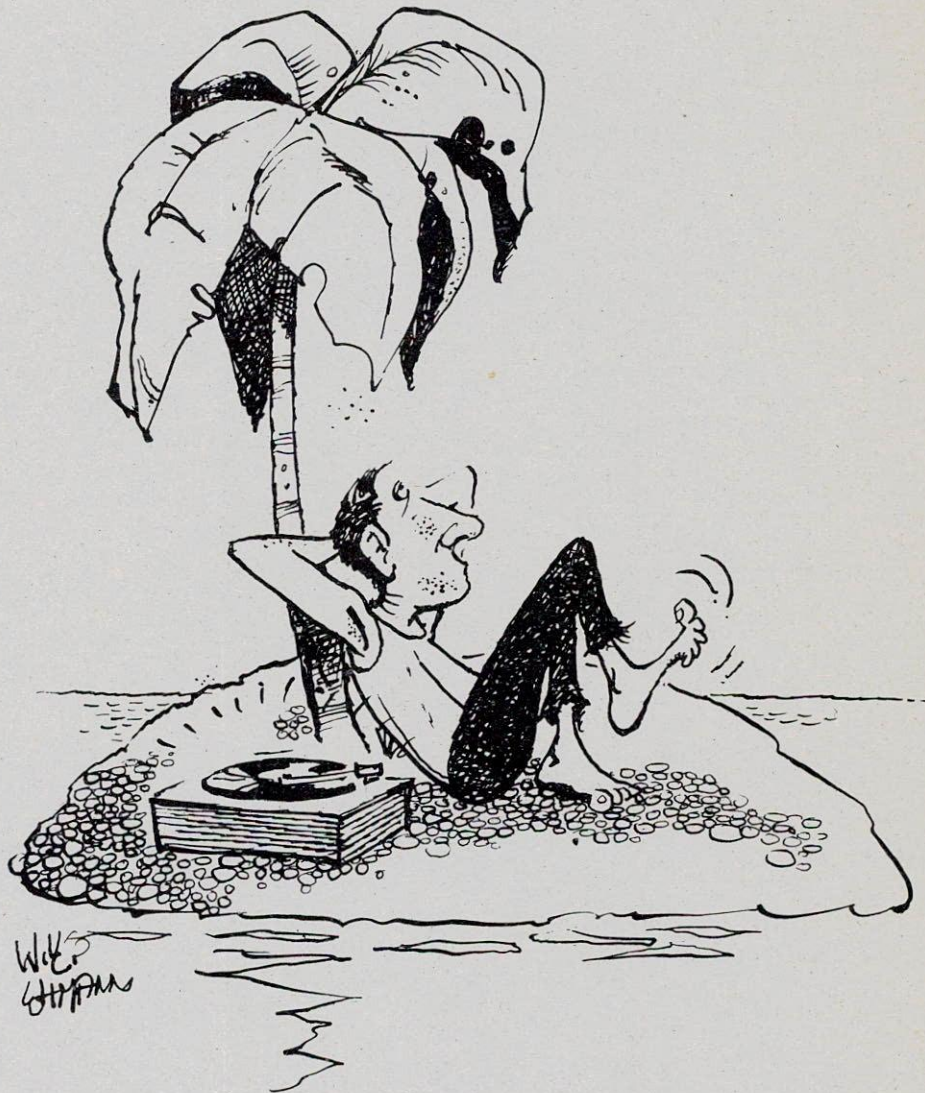
Stel, je bent gewongen de rest van je leven door te brengen op een onbewoond eiland. Je mag één grammofoonplaat meenemen: welke zou je kiezen? De vraag is absurd, maar leuk om over te piekeren. Al snel dringt zich dan het besef op hoezeer je als pop-liefhebber bent aangewezen op voortdurende muzikale vernieuwing. Popmuziek is doorgaans niet gemaakt voor de eeuwigheid. Ze heeft meer het karakter van een wegwerpartikel, iets tijdelijks dat het gebruik slijt en zijn waarde verliest totdat het niet meer is dan een dierbare herinnering. Toch dwingt de bovenstaande vraag je juist te zoeken naar elementen in de popmuziek die van meer blijvend belang zijn.

De Amerikaanse pop-journalist Greil Marcus legde het probleem voor aan twintig van zijn collega's en de antwoorden staan nu met redenen omkleed gebundeld in een boek met de toepasselijke titel „Stranded”. Gelukkig hebben de schrijvers zich niet al te veel bekommerd om de technische onmogelijkheid om op een onbewoond eiland een pick-up te laten draaien, maar de vraag genomen voor wat hij is: de definitieve keuze voor de plaat die vanaf dat moment de enige zal zijn waarnaar je kunt luisteren.

Welke platen door de verzamelde Amerikaanse popcritici uiteindelijk worden uitverkozen is misschien niet eens het meest interessante, wel de grote verscheidenheid van de keuze. Geen enkele plaat wordt door meerdere personen gekozen. Alleen de Rolling Stones en Van Morrison komen elk met twee verschillende elpees voor. Verder loopt de lijst uiteen van de westkust (Eagles, Young enz.) tot de oostkust (Velvet Underground, Ramones enz.). Oudgedienden als Huey Piano Smith evenzeer als individualist Captain Beefheart. En dan ook nog een stem voor de fantasie elpee „Onan's Greatest Hits”, waarvan de inzender vermoedt dat gebrek aan muziek niet het grootste probleem op een onbewoond eiland zal zijn.

Veel bekende namen op de lijst, maar toch: geen Beatles, geen Presley, geen Chuck Berry. Blijkbaar is er geen sprake meer van een klein aantal centrale figuren in de popmuziek waar niemand omheen kan, zoals dat in de jaren '50 en '60 nog wel het geval was.

Ook het publiek is versplinterd:

popmuziek is niet meer het uitsluitende domein van de jeugd. De generatie die met de rock and roll is opgegroeid gaat echt niet plots naar operettemuziek luisteren, ook al lopen ze langzamerhand tegen de veertig. De lijst met eiland-platen is dan ook een vrij willekeurige: twintig andere inzenders hadden waarschijnlijk hun voorkeur uitgesproken voor twintig andere elpees.

Het boek „Stranded” geeft desondanks een aardig overzicht van de stand van zaken in de Amerikaanse popkritiek. Ook daarin is nogal wat veranderd sedert de eerste voorzichtige pogingen op een serieuze manier over popmuziek te schrijven in „underground”-bladen als Rolling Stone of Hitweek-Aloha in Nederland. De popkritiek is geprofessionaliseerd: van amateuristische luisteraar is zij

geworden tot een vast onderdeel van de muziekbusiness. In dat proces zijn verschillende stijlen tot ontwikkeling gekomen. Sommige critici leggen sterk de nadruk op hun persoonlijke gevoelens en belevenissen bij het beluisteren van de muziek; anderen hechten meer belang aan de historische betekenis van een plaat; weer anderen letten vooral op de symbolische kracht die uit de muziek en de tekst spreekt, in hoeverre die uitdrukking is van een manier van leven van een omgeving, van een tijdperk.

De stijl die mij persoonlijk steeds minder aanspreekt is die, waarbij meer verteld wordt over de criticus zelf dan over de muziek of de muzikant. Eindeloze beschrijvingen van hoeveel moeite meneer heeft moeten doen om in de kleedkamer te gera-

vervolg op pag. 20

boeken bladen brochures

Gewetensbezwaren

Sinds jan. 1980 heeft een gewetensbezwaarde niet meer een gesprek met een driemanskommissie maar nog slechts met een eenmanskommissie. Pas in geval van twijfel wordt dat, in een tweede ronde, alsnog een uitgebreide commissie. Voor het inlichtingenburo militaire dienst/dienstweigeren te Groningen reden om een aantal recente gesprekken van gewetensbezwaarden met de enkelvoudige commissie in brochurevorm uit te geven. Om een beetje een indruk te krijgen hoe zo'n gesprek verloopt geeft deze simpele uitgave een aardig beeld. De brochure bevat naast de weergave van de gesprekken ook nog commentaren van de betrokken gewetensbezwaarden en hun begeleiders.

De brochure „Dienstweigeren – onderzoek van gewetensbezwaren” is te bestellen bij het bovengenoemde Inlichtingenburo, Herebinnensingel 7, 9711 GE Groningen. Prijs enkele guldens.

Vrijheid van meningsuiting in het leger

De VVDM gaf, alweer enkele maanden geleden, een zwartboek uit over de „Onvrijheid van meningsuiting” in de krijgsmacht. De aanleiding voor deze publikatie waren de problemen die ontstonden rond het VVDM-affiche „Laten Hangen”. De

VVDM bracht vorig jaar oktober deze poster uit om te protesteren tegen de beperking van de vrije meningsuiting in de krijgsmacht. Uiteindelijk resultaat: ook deze affiche werd verboden.

Het zwartboek gaat in op de relatie leger en vrijheid van meningsuiting, geeft verder een historisch overzicht over voorvallen in het leger van de laatste zes jaar m.b.t. de (on)vrijheid van meningsuiting. Het besluit met de wijze waarop de legerleiding reageerde op de affiche „Laten Hangen” en wat de VVDM verder op dit vlak nog wil bereiken. De brochure „Onvrijheid van meningsuiting” is te bestellen bij de VVDM, Croeselaan 39, Utrecht. Prijs f 2,40.

Armen en kernwapens

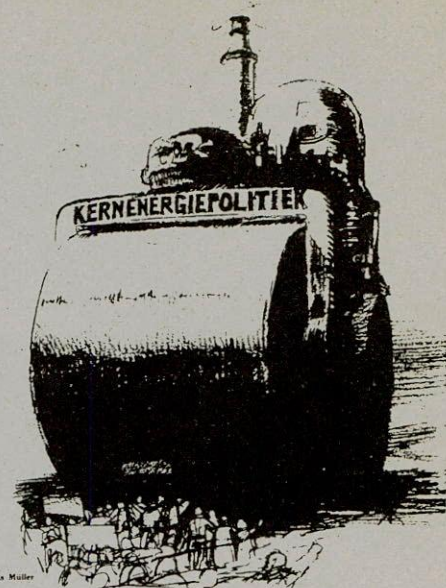
Om tot een nieuwe uitspraak te komen over de kernwapens heeft de Synode van de Nederlands Her-

vormde Kerk haar overwegingen voorgelegd op grond waarvan zij van oordeel is dat een nieuwe uitspraak nodig is. In 1962 zei men nadrukkelijk nee tegen elk gebruik van kernwapens. In „Kernbewapening” (sept. '79) beveelt de Synode aan ook een afwijzend standpunt in te nemen t.a.v. het in bezit hebben van Kernwapens. Als bijdrage in de discussie, die nog steeds gaande is, verscheen als Kerk en Vrede brochure nr. 4, een boekje van de hand van Ds. A. Polhuis met als titel „Armen en Kernwapens”. De brochure beoogt een begin te maken met een gesprek tussen pacifisten en niet-pacifisten over het bewapeningsvraagstuk. „Armen en Kernwapens” is te bestellen bij de Horstink, Postbus 400, 3800 AK Amersfoort. Prijs f 5,-.

Atoomstaat

„Zij kunnen een paar duizend mensen die de vrijheid willen onder controle houden, maar als het om miljoenen gaat, zal het ze heel zwaar vallen. Laten we het ze nog moeilijker maken”, aldus de onvermoeibare bestrijder van de atoomstaat Robert Jungk in het „Kwartaalschrift Privacy en Persoonsregistratie”, dat geheel aan hem is gewijd. Het tijdschrift bevat, naast een bibliografie en een interview, de letterlijke vertaling van de voordracht die Robert Jungk op 8 december 1979 in Amsterdam heeft gehouden op uitnodiging van het Trans National Institute. Met de uitbreiding van het aantal atoomcentrales zal de controlerende

Fritz Müller

instantie, de overheid, zich steeds verder ontwikkelen tot een „bewakingsstaat”. Om dit te keren zal een grote en brede politieke beweging moeten worden gevormd tegen de technologie die zich bezig is te vergalopperen, aldus het slot van Jungk zijn rede.

„Atoomstaat dreigt” (kwartaalschrift nr. 1, 1980) is te bestellen bij de Stichting Waakzaamheid Persoonsregistratie, Postbus 711, 1000 AS AMSTERDAM. Prijs f 5,-.

KNIL

Met als titel „Belevenissen van een KNIL-officier in de periode 1942-1950” verscheen een boek over de militaire ervaringen vóór en bij de politieke acties van J. H. J. Brendgen. Brendgen (Luitenant-Kolonel of Kolonel b.d.) beschrijft zijn wederwaardigheden in het Indië voor de onafhankelijkheid. Achtereenvolgens behandelt hij de oorlog tegen Japan, zijn krijgsgevangenschap o.a. in Siam (het huidige Thailand) en de strijd in Indië. Het nadeel van dit boek (en zovele andere uitgaven met persoonlijke belevenissen) is, dat je slechts een beperkt beeld krijgt van het totale gebeuren. Wie echt inzicht wil krijgen in de geschiedenis over deze periode in het voormalige Nederlands Indië doet er verstandig aan een ander boek aan te schaffen. Ondanks het feit dat Brendgen in het voorwoord zegt niet de intentie te hebben zich in zijn boek op de voorgrond te willen plaatsen kan hem

Een aangetreden compagnie K.N.I.L. langs de aloon-aloon te Djember.

BEN '80

toch niet ontzegd worden een behoorlijk gevoel voor eigenwaarde te bezitten. Voor zijn werk in Indië kon hij in aanmerking komen voor een Bronzen Leeuw, maar dat sloeg hij af „omdat ik volgens mijn mening een hogere militaire onderscheiding verdiend had”. Voor hen die persoonlijk in de omgeving van Brendgen hebben gefunctioneerd zal het evenwel best nog een aardig boek zijn. Het boek is te bestellen bij J. H. J. Brendgen, Laurens Reaellaan 70-1, Haarlem. Prijs f 15,-.

Vrede is bewapening?

Op 8 mei j.l. werd in Groningen een forum gehouden onder het motto „Vrede is bewapening?”. Ter gelegenheid van dit forum werd er een zgn. forumboekje (108 blz.) uitgegeven. Deze uitgave bevat ruim twintig artikelen die betrekking hebben op de internationale politiek en militaire ontwikkelingen. Vier artikelen werden geschreven door de leden van het forum, t.w. Kol. G. C. Berkhof

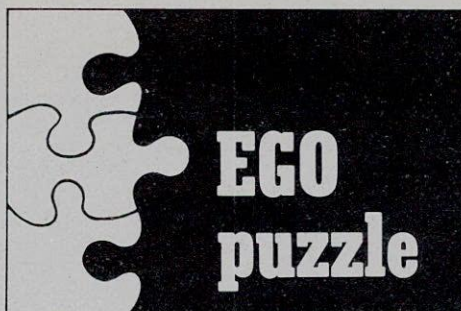
(over het wapenaanschaafproces in de Sowjet-Unie), Drs. A. B. M. Frinking (over het bewapenen om te ontwapenen) en Prof. Dr. H. W. Tromp (twee beschouwingen over de dynamiek van de bewapeningswedloop). Verder bevat het boekje nog tal van belangrijke beschouwingen, nagenoeg alle overdrukken uit binnen- en buitenlandse bladen.

Het „Forumboekje vrede en bewapening” kan worden besteld bij de Werkgroep Vrede en Bewapening, p/a Stationsstraat 7A, 9711 AR GRONINGEN. Prijs f 4,- (inkl. porto).

Rechtvaardige oorlog

Twee legeraalmoezeniers, t.w. Harris Brautigam en Frans Thissen, hebben in eigen beheer een boekje uitgegeven met als titel „Dat gaat nu eenmaal zo...”. Het gaat over de theorie van de rechtvaardige oorlog (oorlog-eren is als uiterste mogelijkheid om een konflikt op te lossen aanvaardbaar), de geschiedenis die ze maakte, de sporen die ze trok en de loer die ze de Geestelijke Verzorging draaide, aldus de ondertitel. Het boekje is in de eerste plaats bedoeld voor geestelijke verzorgers, maar is zeker ook de moeite van het lezen waard voor iedere geïnteresseerde in de problematiek van oorlog en vrede. „Dat gaat nu eenmaal zo...” is te bestellen bij Aalmoezenier Harris Brautigam, Burg. v. Leeuwenlaan 62^a, 1064 KX Amsterdam.

EGO: voor je broodnodige onrust

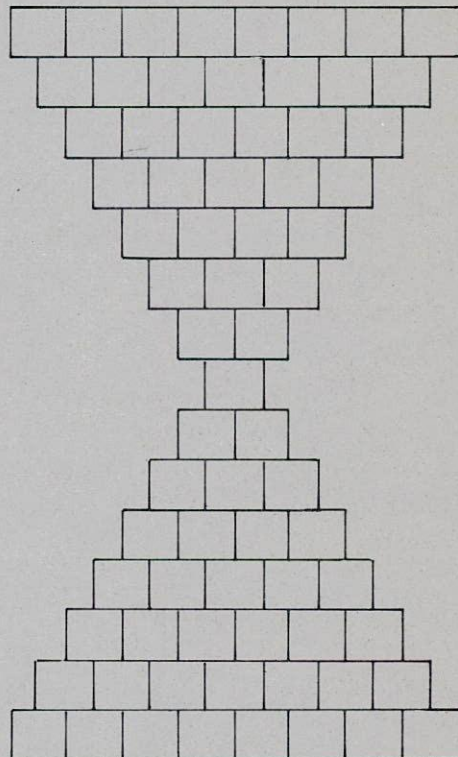
Zandloper

Prijswinnaars (platenbonnen) van het kruiswoordraadsel in het meinum-mer zijn: E. Asselbergs, Fatimastraat 194a, 4835 BG Breda (f 25,-) J. C. van Wijk, Van Elsstraat 10, 5361 HX Grave (f 15,-) Mevr. H. Scholten, Stationsstraat 32, 8331 GK Steenwijk (f 10,-)

In dit nummer weer eens een heel andere puzzle: een zandloper. De namen van goede oplosers worden bekend gemaakt in het november-nummer. De oplossingen dienen binnen te zijn **uiterlijk 8 oktober a.s.** bij: EGO-redactie, Coornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 LB Driebergen. Vermeld u even uw voorkeur voor een boeken- of een platenbon!

Vul van boven naar beneden in deze **zandloper** woorden in van onderstaande betekenis. Gebruik hierbij steeds de letter(s) van het vorige woord. Boven het midden gaat er dus steeds één letter af, onder het midden komt er steeds één letter bij. Het getal achter de omschrijvingen geeft nog eens het aantal letters aan.

- hulpverlener (8)
- een wat groot uitgevoerde dwergachtige planeetgeest (7)
- oorlogsvloot (6)
- toneelstuk (5)
- deel van het lichaam (4)
- waterkering (3)
- des voormiddags (2)
- duizend (1)
- noot (2)

- ernaast (3)
- klein dier (4)
- tekort (5)
- geest, bezieling (6)
- bij hem zijn de rollen omgekeerd (7)
- vertegenwoordiger van bepaalde levensovertuiging (8)

BLIJF EGO LEZEN

Als dit nummer (bijna) het laatste is, dat je krijgt toegestuurd, omdat je binnenkort afzwaait, overweeg dan eens een abonnement. Vond je EGO het afgelopen jaar de moeite waard, help ons dan zo door te kunnen gaan. Het aantal abonnees is groeiende, maar we kunnen er heel wat meer gebruiken. Voor slechts f 12,- krijg je EGO tot eind 1981 (en in december gratis het jaarboekje)! Wie zich nu abonneert, krijgt – zo lang de beperkte voorraad nog strekt – onze **jaarboekjes van de laatste drie jaren als welkomstgeschenk.**

Stort f 12,- op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Driebergen, onder vermelding van „nieuwe abonnee”.

WORDT ABONNEE

WHY ?

Hoe kunnen we in een minimum van tijd een maximum aan mensen vermoorden waarvan de stoffelijke resten zo minimaal zijn dat ze opgenomen door de wind voorgoed verdwijnen, dachten de nazi's. En uit het menselijk brein kwam het antwoordt – gas en vuur maakt as.

Nu ruim dertig jaar later heeft men iets anders gevonden. Minder snel misschien maar zeer massaal en zonder woorden. In de schaduw van onverwoestbare bouwwerken en fabriekscomplexen zullen ze zich uitstrekken gezichten tot maskers getooid met op hun lippen de nog altijd onbeantwoorde vraag – Waarom. Zo zou het antwoord kunnen zijn. Luister mee. De vrede waarvan je altijd hebt gedroomd is nu gekomen

**NEUTRONEN!
MADE IN U.S.A.**

*Wim de Vries
(zie ook blz. 14/15)*